

Janez Mušič

ZGODBE O PREŠERNU

Rojstvo

Pisali so leto 1800. Kljub mrazu je bilo tiste prve decembrske dni pri Ribičevih v Vrbi na Gorenjskem skrivnostno vznemirljivo in nenavadno živahno. Vse življenje v hiši je že nekaj časa teklo v pričakovanju rojstva tretjega otroka osemindesetletnega očeta zemljaka Šimna Prešerna in šestindvajsetletne matere Mine, rojene Svetinove, po domače Muhovčeve iz sosednje Žirovnice. Ob treh popoldne tretjega decembra se je v veliko veselje domačih in sorodnikov nazadnje rodil težko pričakovani prvi sin Francè. Starejši deklici, dveletna Jera in komaj leto dni stara Katra, sta medtem mirno spali, oče pa se je ves zaskrbljen motal med gospodarskimi poslopji in nestrpno čakal, kdaj se bo iz kamre oglasil predirljiv otroški jok in naznanil rojstvo tretjega otroka. Brž ko ga je zaslišal, je na vrat na nos pohitel v hišo, kjer so mu ženske že v veži naznanile, da se mu je rodil zdrav fant in da se tudi porodnica dobro počuti. V zadregi je obstal, si z žuljavo roko obrisal potno čelo in tisti hip ni vedel, kaj naj bi sploh storil, samo to je čutil, kako sta ga napolnili prijetna toplota in neizmerna sreča. Še istega večera je obiskal Flisovega botra, Jurija Dolarja, in Boštjanovo botro, Mino Prešeren iz Vrbe, ki sta čez nekaj dni odnesla novorojenčka v uro hoda oddaljene Rodine, kjer ga je krstil in v krstne bukve zapisal kaplan Jakob Machtig.

Pri Ribičevih v Vrbi

Ribičevina je bila ob pesnikovem rojstvu po velikosti tretja kmetija v Vrbi. Posestvo je merilo skupaj trinajst hektarov. Dva velika sadovnjaka in sorazmerno obsežne njive so poleg drugega pričali o naprednem gospodarju.

Domačija je stala sredi vasice z devetnajstimi hišami. V prostorno zidano, s slamo krito hišo so vodile z vaške poti stopnice do vhoda v vežo, iz veže na levo so bila vrata v hišo s kamro, kjer so se rodili vsi Ribičevi otroci, potem v črno kuhinjo, na dvorišče, v shrambo za jedila, na podstrešje z majhno sobico in nazadnje v žitnico na levo ob glavnih hišnih vratih. Prvotno zunanjo podobo in notranjo ureditev prostorov je hiša ohranila vse do leta 1939, ko so jo na novo preuredili in prekrili s cementno opeko. Okrog dvorišča za hišo so bila lesena in tudi s slamo krita gospodarska poslopja.

Vrba je bila v času pesnikove mladosti še izrazito poljedelska in pastirska, vendar premožna in lepa vas. Ubrano vaško podobo sta dopolnjevali prastara lipa s kmečkimi kamni in srednjeveška cerkvice sv. Marka s sliko sv. Krištofa na zunanji južni steni. Okrog mogočne lipe je imelo svoj določeni kamen za posvetovanje vaške srenje ob lepih poletnih dneh šestnajst vrbenskih posestnikov, namreč štirinajst s celo in dva s polovično srenjsko pravico. Med prvimi so bili tudi Ribičevi. Bližnji sosed sv. Marko pa naj bi varoval vaščane pred ognjem in točo. Čeprav se je France Prešeren zelo malo mudil doma, je Vrba z okolico ostala v njegovi zavesti kot podoba izgubljenega raja.

Mati Mina in oče Šimen

Ribičeva mati Mina, rojena Svetinova iz Žirovnice, je bila črnolasa in majhne postave, a duševno močna žena in je odločno usmerjala vse družinsko življenje v hiši. V mladosti se je šolala najprej v Beljaku, nato pri ljubljanskih uršulinkah, kar je bilo v tedanjih časih za dekletke s kmetov nenavadno. V šoli se je naučila nemščine ter bila nemškega jezika tako veščica, da so ji hudomušni Vrbnjani kasneje vzdeli zbadljivo ime »nemška solata«. Z dvaindvajsetimi leti se je omožila s štiriintridesetletnim Simonom Prešernom in tako prišla k Ribičevim v Vrbo. Po naravni nadarjenosti, izobrazbi in močni volji je prekašala moža, tako da so govorili, da je France podedoval po dobrodušnem očetu srce, po materi pa razum. Bila je najbolj izobrazena v vasi, kajti bilo je v navadi, da je ona brala molitve za vse umirajoče vaščane. Bila je tudi zelo verna in duhovščini vdana, vendar tudi praktična. Sinove je hotela šolati s pomočjo sorodnikov – duhovnikov, ki jih je bilo v njenem in moževem sorodstvu kar šest, hčere pa zaposliti v župnijskih gospodinjstvih in prihraniti dom samo enemu otroku. Tako so pač po materini želji študirali vsi trije sinovi France, Jožef in Jurij, da nazadnje ni bilo sina, ki bi pozneje prevzel hišo in ji ohranil sloveče Prešernovo ime.

Večino svojih otrok je mati sama naučila branja in pisanja. Do otrok je bila srčno dobra, a tudi stroga in pravična. Nevoščljivosti in laži ni prenesla. Če so se otroci kdaj med seboj sporekli, pa je znala tudi povzdigniti glas.

Trše besede so največkrat veljale drugi hčerki Katri, ki je bila precej samosvoja.

Precej drugačne narave je bil Ribičev oče Šimen. Bil je tih, na zunaj neroden, a dober in globoko čuteč mož, ki se je v mladosti skrival na Koroškem, da se je izognil vojaščini. Nadvse je ljubil kmetovanje in prevoznništvo ter je želel, da bi vzgojil naslednika v duhu gorenjskega gruntarstva. Vendar se mu želja ni izpolnila.

Ko so otroci odrasli, so starši izročili posestvo hčeri Mini. Z novim gospodarjem pa je bilo pri Ribičevih konec družinske sreče in blagostanja. Minin mož Jože Vovk je bil namreč precej lahkomišeln, hudo nagle jeze in surovega značaja, zato sta mati in oče drug za drugim kmalu zapustila Ribičevino. Mati Mina se je preselila k sinu Juriju, ki je bil takrat župnik v Šentrupertu na Koroškem, in ostala pri njem osem let, do svoje smrti. Oče Šimen pa se je nastanil pri bratu Francu, kaplanu na Skaručni, in tam umrl štiri leta pred materjo.

Pesnik France je menda večkrat obiskal očeta in nekajkrat tudi mater v Šentrupertu. Vendar ob materini smrti ni bil navzoč, čeprav si je prav njega posebno želela. Nanj se je spomnila že umirajoča in prosila Jurija, naj mu takole piše: *»Ozdravila se več ne bom. Bom umrla. Na mojo pot boste vsi prišli. In morebiti ti, France, prvi. Tako fleten otrok si bil. Tudi sedaj svojo reč prav obrni!«* Ko je pesnik v Ljubljani bral poslednje materino pismo, se je zjokal kakor otrok.

Ribičevi otroci

Družina na Ribičevini se je v naslednjih letih pomnožila. Šimnovih in Mininih otrok se je rodilo osem: pet deklet in trije fantje. Jeri, Katri in pesniku Francetu so v prvem desetletju novega stoletja sledili še Jožef, Jurij, Mina, Urša in Lenka.

Hišno življenje je bilo pri Ribičevih podobno kot v drugih trdnih kmečkih domovih na Gorenjskem. Mati Mina je bila ljubiteljica petja in kot dekle cerkvena pevka v Rodinah. Kadar so bili v družini dobre volje, so pogosto radi zapeli. Prepevali so posebno ob zimskih večerih, ko so ženske predle volno. Oče je v teh domačih zborih pel bolj na debelo. Otroci pa, kakor je že kateremu bilo dano. Če so prišle nad mater skrbi, je od časa do časa veselost jenjala.

Zimski čas je mati koristno uporabila za poučevanje otrok. Učiti jih je začela z devetimi leti in jih je zmeraj učila po dve zimi. Slovenskega branja in pisanja je naučila vse otroke razen Franceta, ker je že s sedmimi leti (1808) zapustil očetovo hišo. Kasneje je zaradi tega večkrat potožila: »*Malo prezgodaj sem Franceta iz rok dala.*«

Med otroki v Ribičevi hiši je bilo tako: starejši Jera, Katra in France so držali skupaj, mlajši Jožef, Jurij, Mina, Urša in Lenka pa so vlekli na svoje. Najstarejša Jera je mlajše sestre in brate včasih peljala na bližnjo goro nad Begunjami k sv. Petru ali kam drugam. Katra pa jih ni nikamor vodila. Zmeraj se jih je otresla, češ da naj bodo

Pesnikova najmlajša sestra Lenka, 1885

otroci doma. Pesnik Francè je mlajšim vendarle včasih pri igrah pomagal in materi potem rekel: »*Tile so tako neumni, mi smo bili bolj pametni.*« Mati mu je odvrnila: »*Prav tako neumni ste bili vsi.*«

Prvo slovo od doma

Ribičev France v družini sicer ni bil prvorojenec, toda bil je prvi sin, ki sta si ga oče in mati po dveh deklicah iskreno želela, zato je bil zmeraj ljubljenec staršev, posebno matere, ki še tik pred smrtjo ni mogla pozabiti, »kako fleten otrok« je bil njen France. Ker se je že zelo zgodaj začela kazati njegova bistrost, sta ga oče in mati rada razvajala in mu tako pred šolo doma ni bilo treba nič delati, medtem ko so drugi otroci morali precej zgodaj poprijeti pri vseh manjših kmečkih opravilih.

Pri Ribičevih je bila kar nekakšna navada, da so pošiljali otroke, komaj so dobro shodili, k stricem in ujcem v podeželska župnišča, da bi se deklice navadile lepših navad, se izobraževale v branju in pisanju in učile gospodskega gospodinjstva, fantje pa so se seznanjali s knjigami in se tako pripravljali v izrazitem duhovniškem ozračju na šolo. Vse od 1808 pa do 1821 so se Ribičevi otroci v starosti od sedem do enajst let po vrsti poslavljali od rojstne hiše, da bi ostali vsaj dve do tri leta v varstvu enega izmed sorodnikov – duhovnikov in njegove gospodinje, ki je bila po navadi tudi sorodnica. Prvi je zapustil očetov dom France, ko mu je bilo komaj sedem let, verjetno poleti 1808; z očetom Šimnom se je odpeljal skozi Radovljico, Kranj, Ljubljano, Šmarje in Grosuplje k staremu stricu Jožefu na Kopanj.

Na Kopanju pri starem stricu Jožefu, babici Mini, teti Meti in tetici Lenčici je France ostal menda dve leti, skoraj

do svojega desetega rojstnega dneva. Šole Kopanj takrat še ni imel, zato ga je v umetnost pisanja in branja uvajal stari stric, ki je že prvi hip svojega pranečaka iskreno vzljubil in ga tudi kasneje vedno gmotno podpiral.

V ribniški šoli

Na željo matere Mine je jeseni 1810 stari stric Jožef poslal desetletnega Franceta v slovito ribniško trivialko ali osnovno šolo, kjer se je začel resneje seznanjati s šolsko učenostjo. Da se je odločil ravno za to šolo, ni bilo samo naključje, kajti v Ribnici je obstajala šola že od 15. stoletja in je uživala velik sloves, za katerega so ribniški veljaki nenehno zelo skrbeli. Vanjo so pošiljali učence še iz bolj oddaljenih krajev, kakor sta bila Kopanj in Vrba, celo s Hrvaškega. Razen tega je bil v Ribnici dekan in šolski nadzornik stričev prijatelj Bonaventura Hummel.

Stanovanje in hrano je imel France pri sudetskem Nemcu učitelju Antonu Kromholzu. Temu je stric pošiljal hrano za pranečaka menda s Kopanja, tako da je bil mladi Ribič v mestecu šegavih Ribničanov gmotno dobro preskrbljen.

Ribniška trivialka je imela dva razreda. Prešeren jo je obiskoval v šolskih letih 1810/1811 in 1811/1812. Poučevala sta ga učitelj Vincenc Richter in njegov pomočnik Janez Klibor, katehet pa je bil menda dekan Bonaventura Hummel sam. Tu se je pesnik uspešno otepal z grobimi in barbarskimi metodami tedanje šolske prakse, katerih poglobitni namen je bil vbiti učencem nemščino v glavo. Takoj se je pokazala njegova izjemna nadarjenost. Med prvimi jo je opazil dekan Hummel in dečka brž ves vesel pohvalil staremu stricu: »*Strašno zamerkljiv je France. Kar v šoli povem, on vse vé.*« Ker se je v ribniški šoli z lahkoto

učil in imel najboljši učni uspeh, so na koncu vsakega šolskega leta zapisali njegovo ime v »zlate bukve« (zlati knjigo odličnjakov). V obeh razredih je bil po tedanjem običaju tudi obdarovan s knjigami, v prvem je bil drugi obdarovanec, v drugem pa celo prvi. Za nagrado je enkrat prejel francoski slovar.

Vendar je bivanje v Ribnici zapustilo v otroku tako mučen spomin, da je kasneje mnogokrat in nazadnje celo še na smrtni postelji potožil: »*Zame bi bilo bolje, da nisem nikdar v Ribnici bil!*«

V ljubljanskih šolah

Zaradi odličnega uspeha v ribniški trivialki se je stric Jožef jeseni 1812 odločil, naj njegov ljubljenec nadaljuje šolanje v Ljubljani. V prestolnem mestu takratne Kranjske je mladi Vrbnjan potem v urejenih življenjskih razmerah preživel kar devet študentovskih let. Najprej je obiskoval »male šole« (v š.l. 1812/13 tretji razred normalke), nato »latinske šole« (od 1813–1819 gimnazijo) in zatem še licej (1819–1821).

V šoli se je France zelo lahko učil. Kar je le enkrat prebral, je znal, zlasti je bil hiter v računanju. V normalki sicer še ni bil med najboljšimi učenci, toda že konec prve gimnazije mu je njegova nadarjenost utrdila sloves. V vseh gimnazijskih razredih in na liceju je bil odličnjak in je za nagrado prejemal »bukve«. Vendar so profesorji prvo mesto v Prešernovem razredu vedno prisodili sinu ljubljanskega finančnega prokuratorja, čeprav si ga ni zaslužil. Sošolci in tudi France sam so sodili, da se mu je pogosto godila krivica. O teh njegovih težavah z učitelji je pesnikova najmlajša sestra Lenka kasneje pripovedovala takole: *»Součenca je imel v vseh latinskih šolah iz imenitne ljubljanske hiše, ki se je pisal za Antona Scheuchenstuela in je bil od stanu ,de' (plemiškega stanu). V šolah sta se zmeraj préklala za prvenstvo. Bukve sta konec leta dobivala oba. Naš je dobil bolj drage kot Scheuchenstuel. Prefézarji so rekli: Scheuchenstuel je prvi v šoli. Bukve naj pa Prešeren,*

ki je za Scheuchenstuelom, bolje dobi. Scheuchenstuel, če hoče, jih lahko sam kupi.«

V gimnaziji je imel Prešeren že tudi manjše spore z učitelji, ker so mu očitali, češ da klobuk malo preveč pokonci nosi.

Soldat ne bom, pa tudi medicine doktor bi ne bil rad

Ribičevi in sorodniki so skrbno spremljali Francetov razvoj in bili veseli njegovega odličnega napredovanja. Ker je z izjemno lahkoto zmagoval šolsko snov, so vsi veliko premišljevali o prihodnji usodi tega nadobudnega mladeniča. Mati in strici so si vedno želeli, da bi šel France med duhovnike. Ribičev študent pa si o kasnejših odločitvah in tihih željah sorodnikov še dolgo časa ni belil glave. Ko ga je tako po končanih »malih šolah«, t. j. normalki, mati nekoč vprašala, »kaj bo postal«, ko bo končal ljubljanske šole, ji je prebrisani trinajstletnik modro odgovoril: »Soldat ne bom, to vem. Pa tudi medicine doktor bi ne bil rad. Kaj bom pa drugega, tega pa ne vem.«

V »malih« in »latinskih« šolah je za Ribičevega Franceta še zmeraj skrbel stari stric Jožef in mu s Kopanja pošiljal živež. Vendar se je mladi študent hotel čimprej tudi gmotno osamosvojiti, zato je že zgodaj začel iskati štipendijo in inštrukcije. Tako od šeste gimnazije naprej domačih ni nič več obremenjeval, od doma je dobil od časa do časa samo še kako obleko. Kot domači učitelj je najprej poučeval v družini Sigismunda Pagliaruzzija v Cekinovem gradu v takratni Šiški. Ker pa mu je učenec Jožef konec maja 1819 umrl, je naslednje šolsko leto poučeval in stanoval pri družini svetnika deželnega sodišča Jožefa Lavrina. Meščansko življenje pri obeh ljubljanskih družinah pa nanj ni napravilo posebno dobrega vtisa.

Sredi zadnjega šolskega leta je začel Prešeren vse bolj

premišljevali o tem, da bi šel na Dunaj, v tretji letnik filozofije in od tod na pravno fakulteto. Trdno pa se je odločil za študij na Dunaju, ko je konec avgusta 1821 z odličnim uspehom opravil zaključne filozofske izpite na liceju.

Mati si je seveda močno želela, da bi se njen najstarejši sin odločil za ljubljansko bogoslovje. France pa je preživel toliko časa pri stricih, da je natančno poznal »duhovske vesele, pa tudi težavne ure«, zato je o samem sebi sklepal, da ni za duhovniški stan. Pred materino odločno voljo se je branil z izgovorom, češ da ni pevec in da bi zato težko opravljal cerkvene obrede. Na njegovi strani sta bila tudi Muhovčev stric Anton s Polzele in stari stric Jožef, ki sta imela Franceta med vsemi sorodniki najrajši. Zaskrbljeni materi in svoji nečakinji je Muhovec, ko je Prešerna okoli 1818 prvič videl, ves navdušen nad mladeničem, takole prerokoval: *»To ima France glavo! Taka bistra glava bi moral biti prefézar. Sploh eno veliko službo mora dobiti, da bo kaj opraviti imel s tako glavo.«* Stric Jožef pa je pranečaku obljubil tudi pomoč za visokošolski študij. *»Če ne boš veselja dobil za duhovniški stan, ti bom na Dunaju jaz pomagal.«* Te besede starega strica so si doma v Vrbi razlagali tako, kakor da sta bila glede Francetovega poklica zgovorjena.

Jeseni leta 1821 se je France poslavljaj: na Ježici od starega strica Jožefa in sestre Katre, ki je temu stricu že gospodinjala; v Borovnici od strica Jakoba, babice Mine in tete Lenčice; na Savi od strica Franca in sestrice Urške; v Vrbi od očeta Šimna, matere Mine, sester Jere, Mine in Lenke in morda brata Jurija, ki je prav takrat končal prvi gimnazijski razred, se poslovil tudi od drugih sorodnikov in odšel konec oktobra ob glasnih materinih tožbah peš na Dunaj.

Mati je jokala, da jo je morala tolažiti enajstletna Lenka: »Mati, nikar ne vekajte, saj ni umrl France. Kadar kdo umrje v Vrbi, takrat vekajo.« Toda mati je ostala pobita, kajti ob slovesu ni nič vedela, kako bo sin potoval, kako se mu bo godilo na poti in pa na Dunaju. Takrat so namreč hodili od Kranja na Dunaj kar cel teden. Nekoliko se je potolažila šele potem, ko je sin pisal z Dunaja prvo precej dolgo pismo.

Na Dunaju se je Prešeren vpisal v tretji letnik filozofije, ki mu je bil potreben za nadaljnji študij prava.

O, kakšen osel sem ti bil takrat!

Z nekoliko plašnim in kmečko preprostim Ribičevim študentom se je usoda že takoj prvo leto in na prvem stanovanju na Dunaju prešerno poigrala.

France si je najel sobo pri neki vdovi, ki je imela lepo mlado hčer. Obe ženski sta se ves čas živo zanimali zanj in bili z njim nenavadno prijazni. Zmerom sta ga vabili na skupne sprehode, mu delali vse mogoče usluge in si na moč prizadevali, da bi mu pri njiju ugajalo. Še posebno ljubezniva in do Franceta ustrezljiva je bila seveda hči. Mladenič je po tihem kar medlel od samega spoštovanja do dekleta. Častil jo je kakor Madono, celo boginja Venera po njegovem ne bi mogla biti lepša od nje. Bil je še tako preprost in nepokvarjen, da ni ničesar razumel in da si zaradi čistega občudovanja in oboževanja ni upal dotakniti niti dekletove roke. Na srečo je kmalu zatem dobil službo domačega učitelja v Klinkowströmovem zavodu in se odselil od žensk. O spogledljivi dunajski lepotici pa je še kar naprej sanjal, dokler mu ni nazadnje nekdo povedal resnice o njegovi domnevni Madoni. Na skrivaj je namreč imela ljubezensko razmerje z nekim moškim, posledice tega razmerja pa bi bila rada naprtila Prešernu.

Ko je pesnik kasneje pripovedoval o teh študentovskih doživetjih Ani Jelovškovi, materi svojih otrok, je na koncu hudomušno dodal: »*O, kakšen osel sem ti bil takrat!*«

Konec prvega študijskega leta na Dunaju je France sklenil domov priti

Prvo leto se je Prešernu na Dunaju večkrat slabo godilo. Štipendije še ni imel, inštrukcij ni bilo tako lahko dobiti kot v Ljubljani, strici se še niso navadili, da bi mu pošiljali toliko, kolikor je v novih razmerah potreboval, nekako dogovorjeno pa je tudi bilo, da ne sme domače hiše nič veljati. Zaradi gmotnih težav je konec prvega študijskega leta (spomladi 1822) prevzelo Franceta hudo malodušje. Kar na lepem se je začel prijateljem izogibati. Potem se je popolnoma umaknil v svoje stanovanje in v samotni premišljeval, da bi odšel domov in v Ljubljani stopil v bogoslovje ter se tako rešil najhujših skrbi. Ko ga že dalj časa ni bilo na spregled, so ga prijatelj Matija Gollmayer in drugi nekaj let starejši kranjski visokošolci obiskali v stanovanju. Našli so ga vsega mračnega in obupanega. Razočaran zaradi prvih neprijetnih doživetij na Dunaju se je že skoraj odločil, da pojde domov. Bolj izkušeni študentje so hitro doumeli Francetovo začetno stisko, zato so ga dolgo časa prijateljsko pregovarjali, naj vendar ostane na Dunaju in nadaljuje študije, obljubili so mu tudi pomoč pri iskanju inštruktorske službe, s čimer bi se gmotno osamosvojil. Njihova prizadevanja niso bila zaman. Franceta so nazadnje prepričali, da je ostal na Dunaju in se jeseni 1822 vpisal med slušatelje prava.

Zaradi pomanjkanja denarja tisto prvo poletje Preše-

Sonetje nesreče.

O, Vrba! srečna, draga vas domača,
Tjer hiša mójiga stoji očeta;
Deb' úka žija me iz tvójiga sveta
Speljála ne bilá y goljívá káča,
Ne védil bi, kakó se v strúp prebráča
Vse, kar srcé si sládkiga obéta;
Mi ne bilá ~~živóra~~ ^{bi} v sêbe vzéta,
Ne bil vihárhojoo nótrajnik b'igráča.
Zvestó srcé, in delárno ročico
Za dóto, ki je nima miljonárka,
Bil bil dobil z izvóljeno devíco.
In mirno plárala bi mójá bárka;
Pred ôgnjam dom, pred točó mi pšenico
Bi bližni sósed varóval - svet Marka.

Rokopis Prešernovega soneta »O, Vrba, srečna, draga vas domača« iz cikla
»Sonetje nesreče«. Iz cenzurnega rokopisa Poezij

ren ni šel domov na počitnice. Pri Ribičevih v Vrbi pa se je v počitnicah oglasil Poharjev študent, pesnikov prijatelj Matija Gollmayer iz Žirovnice in materi Mini pripovedoval tudi o Francetovih kratkotrajnih notranjih stiskah in premišljevanjih. Med drugim ji je razlagal: »Kmalu bi nam bil France z Dunaja ušel. En čas ga ni bilo nič med nas druge na Dunaju. Mislili smo, kaj je to, da ga ni. Smo pa šli jaz in nekateri drugi v stanovanje nadenj. Res je tuhtal, da bi šel domov in v lemenat. Smo ga pa obstopili in mu obranili domov. In se nam je vdal.« No, zaskrbljena mati ga ni prav nič z veseljem poslušala, ko ji je tako pripovedoval.

Pesnik domači učitelj v Klinkowströmovem zavodu

Že jeseni 1822 se je Francetu Prešernu nasmehnila sreča. Dobil je težko pričakovano Knafljevo štipendijo, prijatelji pa so mu tudi priskrbeli službo domačega učitelja v zavodu Friedricha Augusta Klinkowströma, kjer je dobival 300 goldinarjev na leto ter imel zastonj hrano in stanovanje.

Kljub blagostanju Prešeren pri Klinkowströmu ni bil zadovoljen. V zavodu so namreč veljala nenavadno stroga pravila. Tu je moral dvakrat na teden in vsako tretjo nedeljo nadzorovati okrog petdeset zvečine plemiških gojencev, ponoči pa od devetih biti z njimi v skupni veliki spalnici. Učitelji so bili porazdeljeni v spalnicah tako, da je mogel seči njihov pogled povsod po prostorih, ki so bili osvetljeni s svetilkami. Med enajsto in dvanajsto uro je imel svoj inšpekcijski obhod skozi vse hišne prostore sam predstojnik Klinkowström.

Pri učenju je moral Prešeren pomagati gojencem tudi ob drugih dnevih, tako da je sam utegnil le malo študirati. Še bolj pa ga je motilo hinavsko vzdušje in razlikovanje gojencev glede na veljavo in plemiško stopnjo staršev. Učencem in učiteljem je bilo tudi strogo prepovedano obiskovati gledališče, prav tako razen šolskih niso smeli prebrati drugih knjig. Vsak dan so morali hoditi k maši in se klanjati na vsakem koraku. Obiskovali so lahko samo menažerije, cirkuse in podobno.

V zavodu se je Prešeren seznanil s sedemnajstletnim dijakom, kranjskim plemičem Antonom Auerspergom, poznejšim pesnikom Anastazijem Grünom, ki se je tu že tretje leto pokoril za svojo mladostno objestnost in živahnost. Ker ju je družila ljubezen do poezije, so postale vezi med njima pristrčne in prijateljske. Zvesta prijatelja sta ostala vse do Prešernove smrti. Prešeren je dajal učencu tudi ključ od svoje knjižnice, kjer je imel bogato zbirko antičnih, renesančnih in baročnih pesnikov. Ko je ob novem letu 1824 predstojnik zavoda to zvedel ter dobil še druge dokaze o inštruktorjevi svobodoumnosti, je nepokornega domačega učitelja takoj odslovil.

Domačim v Vrbi je France kasneje to svojo nezgodo popisal nekoliko drugače. Sestra Lenka se je njegovega pripovedovanja spominjala takole: »*Potlej mu je pa še tisti, ki je bil čezenj in čez vse inštruktorje, nekokrat nekaj sfačil. Rekel mu je: ‚Gospod Prešeren, to mi pa ni prav.‘ France njemu na to: ‚Saj tudi meni ni tukaj vse prav; le drugega poiščite.‘ On: ‚Jaz nisem tako mislil: vsakemu povem, kar mi ni prav.‘ France: ‚Četudi niste tako mislili, jaz vseeno grem. Jaz sem se potrudil. Tudi zase tukaj ne morem skoraj nič storiti in samega sebe mudim. Lepo se zahvaljujem in grem.‘*«

Prešernu je bilo kar všeč, da ga je Klinkowström odslovil in da potem drugje ni dobil novih inštrukcij. Dotlej je delal samo za druge, poslej je hotel tudi zase. Redno je začel zahajati v knjižnico, se zakopal v knjige in nadvse pridno študiral. Živel je od štipendije in 30 goldinarjev, ki mu jih je vsak mesec pošiljal stari stric Jožef.

Materini poskusi, da bi se France vrnil in šel v bogoslovje

O Francetovem sporu s Klinkowströmom in njegovem odhodu iz zavoda so kmalu nekaj zvedeli tudi doma in mati se je še bolj zbala zanj. Obenem so ji sinove težave zbudile novo upanje, zato je še bolj vztrajno nagovarjala strice duhovnike, da bi mu odrekli podporo in ga tako prisilili, da bi se vrnil in šel v bogoslovje. Stari stric Jožef se je res napotil celo k ljubljanskemu škofu Wolfu in ga prosil, naj bi Franceta sprejel v semenišče. Škof bi ga bil zelo rad sprejel in je staremu stricu Jožefu ves vesel obljubil: *»Kar pride naj. Eno leto mu bo v lemenatu zarajtano, eno leto bo pa izgubil.«* Ko je bilo tako s škofom že vse lepo dogovorjeno, so starši s pismom sestre Jere, najbolj nadarjene med Ribičevimi dekletki, ki je pisala vsa pisma bratu na Dunaj, povabili Franceta domov. Toda France se je med tem že trdno odločil za pravo in nadaljevanje študija na Dunaju in ni več mislil na semenišče. To svojo odločitev je v pismu dne 24. maja 1824 slikovito opisal ter željo staršev in stricev odločno, vendar nadvse vljudno zavrnil. Priznal jim je, da so bila njegova začetna razočaranja na Dunaju tako bridka, da bi se ne bil nikdar odločil za ta študij, ko bi bil slutil, kaj ga čaka. Toda zdaj je sklenil iti po načrtani poti do konca. Stari stric je bil zaradi tega sicer nekaj časa nanj kar hud: *»Ta huncvet mi je to naredil. Jaz sem pa s škofom že zanj govoril.«* Vendar je kaj hitro potlačil svojo jezo, kajti bil je moder mož. Četudi bi bil zelo rad videl, da

bi bil France duhovnik, si je v resnici želel samo to, da bi bil v poznejšem življenju srečen. Ribičeva mati pa je zmeraj trdila, da se – če ga tudi duhovniški stan sedaj ne veseli – tega kasneje lahko navadi.

Pesnikova dunajska družba

Po končanih notranjih omahovanjih in premaganih gmotnih težavah se je Ribičev France sproščeno in s podvojeno močjo lotil učenja. Bil je odličen študent in je študijske obveznosti z lahkoto zmagoval. Že v prvih dunajskih letih je veliko bral, toda več knjig z literarnimi vrednotami kakor pa iz pravniške stroke. Prebiral je starejše in zlasti sodobne svetovne pesnike in pisatelje, filozofska in zgodovinska dela ter obiskoval gledališče. *»Samega ob sebi suhejšega pravoslovja se je le toliko poprijel, da je brez spotikljaja izhajal; z ognjenim navdušenjem pa je prebiral kot dunajski dijak pesnike raznih narodov.«* Da bi bolje spoznal literarne vrednote drugih evropskih narodov, se je začel učiti angleščine, segal po nemških in francoskih knjigah, s posebno vnemo pa se je poglobljal v dela italijanskih renesančnih pesnikov ter v starejšo rimsko in grško literaturo. Ob vsem tem je zmeraj našel čas tudi za vesela drugovanja s svojimi dunajskimi sošolci in znanci.

Na Dunaju je takrat študiralo več kranjskih visokošolcev, ki jih je France poznal že iz Ljubljane ali pa se je v prestolnici kmalu z njimi sprijateljil. V ožji Prešernovi družbi so bili v prvih njegovih dunajskih letih Jakob Traven, Blaž Crobath in Matija Gollmayer, večkrat so se jim pridružili še Anton Feliks Trenc, Leopold Baumgarten in Miha Kastelic. Čeprav je bil družabno morda manj uglajen kakor njegovi starejši tovariši, je bil vendar med vsemi priljubljen zaradi svoje iskrive duhovitosti, nesebičnosti in

Illyrisches Blatt

zum

Nutzen und Vergnügen.

2

Freitag den 12. Jänner 1827.

Dekelz am.

Padala v' pushávi mana
Israelze je redila;
Zhe ni kmalo bla pobrána
.Se saštóuj je rastopila.

Ko frebró se rósa bliska
Zhe mladi so sharki slati,
Bej vrozhina zhe pertifka
Rósa móre koj bejsháti.

Roshize zvetó veséle
Le ob zbasu létne mlade;
Léto gróm in písh perpéle,
Lepo zvétje prézh jina pade

Rósha, rósa, ino mana
Troja je lepóta dviza!
Dekelza ne bod safpána,
Dokler ti zvétéjo liza!

Fante shérah si prevsetna
Dokler rafesh v' lepóti,
Varji, varji de perlétna
.Se no jókash v' famóti.

An die Mädchen.

Manna gab Gott in den weiten
Oden Wüsten Jacobs Sprossen;
Sammelten sie's nicht bey Zeiten,
So zerfloß es ungenossen.

In des jungen Morgens Kühle
Blinkt der Thau so froh und helle;
Kaum doch naht des Tages Schwüle,
Weichen muß er auf der Stelle.

Luftig treiben ihre Blüthen
Blumen in des Lenzes Wetter;
Kommt der Sommer Stürme Wüthen,
Well und dürr sind ihre Blätter.

Wohl dem Thau dem Manna gleicht,
Blumen gleicht der Schönheit Prangen.
Nüht sie Mädchen, eh' sie weicht,
Eh' erbleicht das Roth der Wangen.

Körbchen theilt man ohn' Erbarmen,
Spröd' und stolz so lang man blühet,
Einsam klagt ihr, laßt euch warnen,
— Wenn von euch der Reiz entschlicher

Prva Prešernova natisnjena pesem, ki je bila 12. jan. 1827 dvojezično objavljena
v Ilirskem listu

tovariške zvestobe. V družbo so se shajali skoraj redno vsak dan. Skupaj so obedovali ter si nato privoščili uro prostega časa za razvedrilne igre. Prav tako so se zbirali skoraj vsak večer pri kozarcu piva v dunajski gostilni »Zur Pfeife«. Na Prešerna je imel zlasti velik vpliv od njega le malo starejši Crobath. Če je bil npr. nekoliko preprostejši Vrbnjan pri oblačenju včasih neroden in se ni ravnal čisto po dunajski šegi, ga je Crobath prijateljsko poučil, kako naj se oblači, da bo prav. Med šolskimi prazniki pa so prijatelji skupaj in načrtno odkrivali bližnjo in daljno dunajsko okolico.

Za pisanje pisem Ribičev France ni imel daru

Že na začetku bivanja na Dunaju se je pokazalo, da Ribičev France za pisanje pisem ni imel posebnega daru. Pisal je silno nerad. Če ga je kdo zaradi tega vznemirjal, se je v zadregi izgovarjal: »Pisal, pisal,« vendar ni pisal. Domačim v Vrbo je med dunajskimi študijami (1821–1828) pisal samo »kakšna tri pisma«. Prvo je baje poslal precej časa po prvem prihodu na Dunaj v jeseni 1821 kot odgovor na pismo sestre Jere, ki mu je sporočila materino željo, naj vendar piše, kako živi in kaj dela na Dunaju. France je tedaj odgovoril v verzih. Sestra Lenka se je nekaterih spominjala še skoraj po šestdesetih letih, kar pomeni, da so doma pismo večkrat prebrali in so ga otroci znali na pamet. Na vprašanje, kaj dela na Dunaju, je France med drugim odgovoril takole: »*Se z bukvam usajam / pa belim glavo – / pa zjala prodajam, / pa gledam tako. / ... / Kaj drugi počnejo, / jaz tud to storim, / če v vodo poskočjo, / jaz tudi za njim.*«

Drugo pismo (z dne 24. maja 1824) je edini ohranjeni Prešernov tekst iz prvih dunajskih let in je prav tako kakor prvo odgovor na pisanje sestre Jere, ki so ji starši naročili, naj piše bratu, naj bi se vrnil in stopil v ljubljansko bogoslovje. Pisano je v gorenjskem narečju in priča o Prešernovi izjemni sposobnosti literarnega oblikovanja besedila v slovenskem jeziku. Da bi kar najbolje ponazoril staršem

svojo misel, zakaj ne more pustiti pravnih študij ter iti v bogoslovje, si je pomagal z dvema preprostima prisodobama iz narave. Svojo usodo najprej primerja z ujetim ptičem, za katerim so se vratca ptičnice zaprla in ne more več nazaj, brž ko se je dotaknil vabljive jedi v njej. Nato govori o tem, kako nespametno bi bilo, če bi kdo najprej nasadil vrt z žlahtnimi drevesi, potem pa, ko naj bi mlade jablane ali hruške obetale roditi prve sadove, kar na lepem hotel vsa drevesa posekati in iz vrta narediti zelnik. Tako tudi on ne sme in ne more zavreči dosedanjih študij in življenjskih izkušenj, ampak mora odločno vztrajati pri študiju, za katerega se je sam odločil in ki mu je namenjen.

Tretje pismo je Prešeren pisal staršem menda šele 1827. leta, ko so se doma zaradi nagovarjanja strica Franca odločili, da bodo Ribičevo hišo in posestvo v Vrbi »brez dolga« prepisali na hčer Mino. V tem pismu je pesnik svaril očeta: *»Prezgodaj je na Mino vse prepisati. Pomislite, oče, sestre se sedaj prisrčno ljubijo. Potem se pa ne bodo več, če boste eni vse dali.«*

Stricem je pisal Prešeren večkrat, a najbrž samo takrat, kadar je potreboval denar. V prvih mesecih, ko ga je odslovil Klinkowström, jim je pisal kar tri pisma.

O pesnikovih obiskih v domovini in pri lepi Zaliki Dolenčevi

Med študijem na Dunaju je bil France Prešeren samo dvakrat doma, kajti pot je bila takrat zelo naporna in draga. Prvič se je vrnil na Kranjsko med velikimi počitnicami 1824. leta. V domovini je preživel ves september in oktober. Sestram je z Dunaja prinesel veliko pisanih trakov, ki so jih tisti čas dekleta zelo rada imela na oblekah in avbah. V Vrbi se je mudil le kratek čas. Nastanil pa se je pri starem stricu Jožefu, ki se je preselil s Kopanja na Ježico pri Ljubljani. Obiskal je še strica Franca in Jakoba ter se z vsemi tremi nadvse prijateljsko pogovoril, tako da je bila poslej njihova pomoč Ribičevemu študentu na Dunaj izdatnejša in bolj redna.

Večino počitnic je preživel v Ljubljani v družbi s prijateljem Andrejem Smoletom. Prešernu je ugajala njegova vesela narava in njegovo navdušenje za domačo in tujo literaturo. S Smoletom sta pogosto zahajala v gostilno Jakoba Dolenca na Karlovški cesti. Tam se je resno zaljubil v domačo hčer Zaliko, dvajsetletno kmečko lepotico in dobro pevko. A razplet za štiriindvajsetletnega vrbenskega jurista ni bil srečen. Oče Dolenc je bil menda naklonjen njegovi snubitvi, Zalika pa ga je vztrajno zavračala, čeprav je spoznala njegovo dobro srce. Jeza in užaljenost zaradi dekletove prevzetnosti sta v Prešernu spodbudili razpoloženje za prve občutene verze, iz katerih se je po vrnitvi na Dunaj rodila balada Povodni mož. V njej prevzetno dekle

Zaliko na plesu ugrabi povodni mož in jo potegne s seboj v valove Ljubljance. Kasneje je Zalikino ime v tej pesmi zamenjal z Urško.

Med obiskom v Vrbi je mati še zadnjikrat poskušala prepričati sina, da bi zapustil Dunaj in pravo ter šel študirat za duhovnika. A ko se je nazadnje prepričala, da France nikakor noče zavreči izbranega poklica, tudi ona ni več silila vanj.

Drugič je bival Prešeren v domači deželi v drugi polovici 1826. leta in daleč tja v prvo polovico prihodnjega leta. Tudi takrat se je nastanil na Ježici in se spet največ družil s Smoletom, s katerim sta še zmeraj rada zavila v Dolenčevo gostilno k očarljivi Zaliki, ki pa si je medtem izbrala že drugega fanta.

Pesnikove službe

Po vrnitvi na Dunaj je France Prešeren z odličnim uspehom opravil še zadnje izpite in marca 1828 so ga razglasili za doktorja prava. Počitnice je preživel pri grofu Emanuelu Dubskem v Lysicah na Moravskem, konec avgusta 1828 pa se je dokončno vrnil v Ljubljano.

S prvim septembrom je začel delati kot odvetniški pripravnik (koncipient) v pisarni dr. Leopolda Baumgartena. Spomladi 1829. leta je zaprosil za neplačano mesto praktikanta pri finančnem uradu (finančna prokuratura), in ko ga je dobil, je zapustil odvetniško pisarno. Tu je vztrajal skoraj do konca leta 1831.

Ob novem letu 1832 se je Prešeren odpravil v Celovec in tam ostal skoraj pet mesecev ter opravil odvetniški izpit. Po vrnitvi v Ljubljano je prisegel kot sodnik in nadaljeval s službovanjem v Baumgartenovi pisarni.

Da bi bil pri svojem delu neodvisen, je že v oktobru 1832 prvič zaprosil za samostojno odvetniško mesto. Zavrnilo so ga in s tem se je začelo štirinajstletno obdobje, ko se je zaman poskušal poklicno osamosvojiti in si zagotoviti primernejše in trdnejše življenjske razmere.

V marcu 1834 je pesnik zapustil Baumgartenovo odvetniško pisarno in šel za odvetniškega pomočnika k odvetniku in prijatelju dr. Blažu Crobathu. Pri njem je ostal vse do odhoda v Kranj, kjer je leta 1846 po šestih prošnjah slednjič dobil samostojno odvetniško mesto in tam živel do zgodnje smrti.

France je vsako reč brž na verze naštimal

Ribičevi v Vrbi so že zgodaj opazili Francetovo posebno veselje do izražanja v rimah. Sestra Lenka se je do konca življenja spominjala, da je njen brat, odkar ga je poznala, »vsako reč brž na verze naštimal« in da je že v gimnaziji zložil zabavljico na rojaka Matija Gollmayerja, ki je pobegnil iz ljubljanskega bogoslovja na dunajsko vseučilišče. Spominjala se je tudi, da je prvo pismo z Dunaja napisal v verzih. Drugi so spet pripovedovali, da je Ribičev študent prve pesmice zlagal in svoj pesniški duh pokazal že v ljubljanskih šolah, ko so se mladi dijaki shajali v Tivoliju ob studencih, ki so jim dajali mitološka imena, kakor npr. »Hipokrene« ali »Agrippa Kastarija«. Vendar o Prešernovem pesnjenju v ljubljanskih študentovskih letih njegovi sošolci niso nič vedeli, niti se ni noben pesnikovih prvencev iz tega časa ohranil. Najstarejši ohranjeni Francetov rokopis je latinska šolska naloga menda iz šestega gimnazijskega razreda (1818/19).

Med študijem na dunajskem vseučilišču pa je France Prešeren začel že resneje pisati pesmi in jih je napisal poln zvezek. Ker je bil zelo samokritičen, jih dolgo časa ni nikomur pokazal. Šele ko je bil študent četrtega letnika prava (1825/26), je pokazal zvezek svojemu prijatelju Antonu Feliksu Trencu, ki ga je pregovoril, da jih je dal brati tedaj zelo uglednemu slavistu, slovničarju in dvornemu knjižničarju Jerneju Kopitarju. Ta je pesniku sveto-

val, naj pusti pesmi nekaj let ležati, potem pa naj vzame pilo v roke in jih pošteno spili. Prešeren je Kopitarjev nasvet ubogal in ko je po daljšem času pesmi pregledoval, z njimi ni bil zadovoljen. Razen treh je vse druge nepopravljive sežgal. Prizanesel je samo Povodnemu možu, Lenori in Lažnivim pratikarjem.

Pesnikov obraz

Prešernov obraz je bil ovalen, zdrave barve in od sonca nekoliko zagorel. Imel je belo čelo, a zaradi bujno rastočih las ne posebno visoko. Sive in bolj majhne oči je imel na pol odprte. Njegov navadno resni pogled je dajal očem nekaj motnega, zato so ljudje govorili, da gleda mračno. Samo kadar je bil močno vznemirjen, npr. vesel ali jezen, se mu je zablislilo v očeh in silna strela je udarila v predmet njegove ljubezni ali jeze. Vsem se je zdelo, da vidi v dno duše, zato je bilo čisto nemogoče, da bi ga kdo nalagal. Obrvi je imel svetle in košate, nos pa bolj dolg in rahlo upognjen. Usta majhna, ustnice drobne, zgornja je molela nekoliko čez spodnjo in le po trzanju spodnje ustnice so ljudje vedeli, kdaj je bil močno vznemirjen, kajti znal se je zmeraj premagovati. Njegova brada je bila mehka in okrogla s plitko jamico. Okrog ust je imel poteze iskrene prijaznosti in ljubeznive dobrote. Lasje, temno rjavi, skoraj črni in nekoliko kodrasti, so bili gosti, mehki in bleščeči, navadno jih je nosil dolge čez ovratnik, ker si jih ni rad strigel. Ušesa je imel prav majhna in tesno ob glavi.

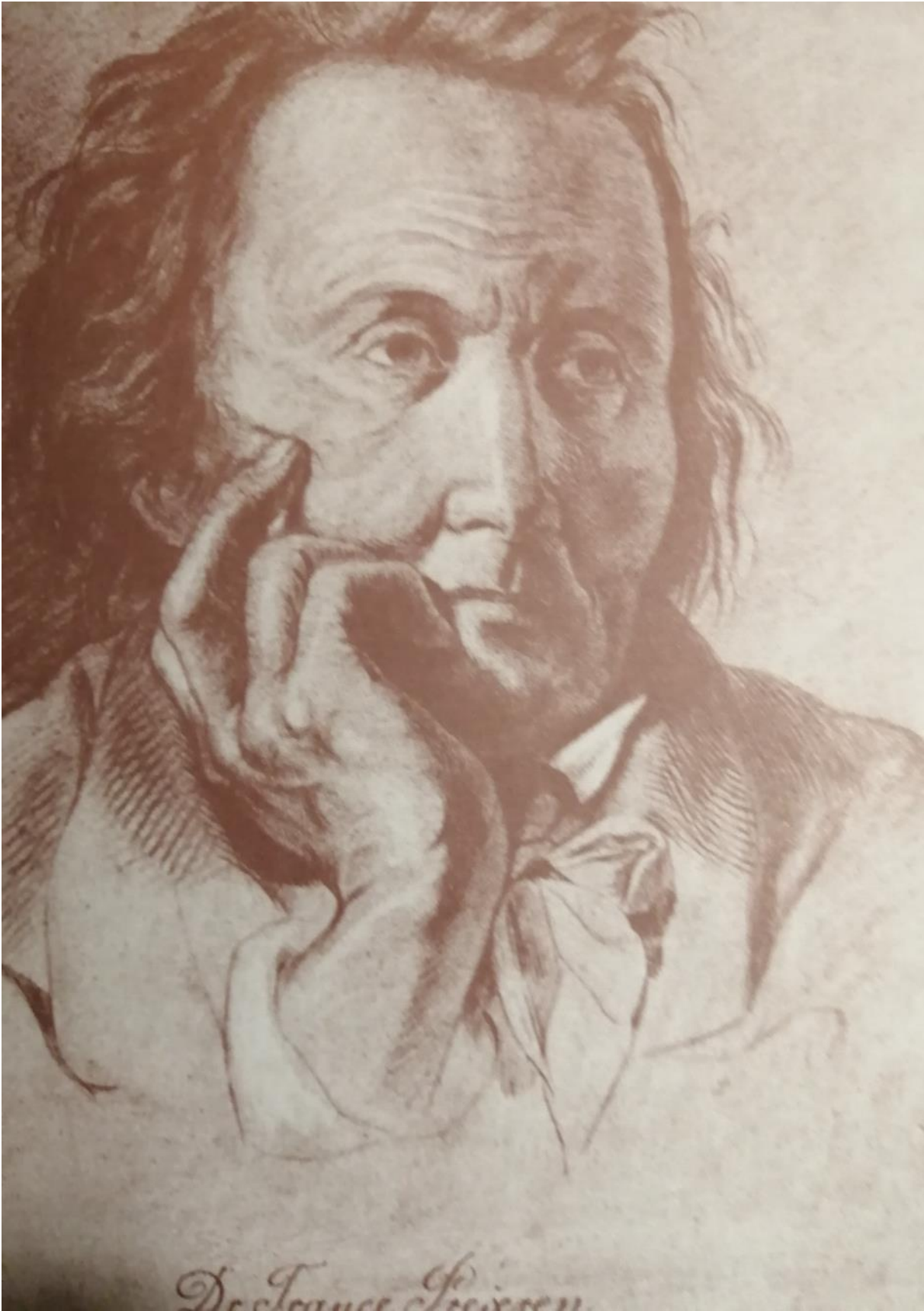
Pesnikova zunanost

Prešeren je sam trdil, da meri pet čevljev in pet palcev, da ima torej predpisano vojaško mero. Med Ribičevimi otroki je bil sicer največji, vendar je po postavi sodil med srednje velike ljudi. Bil je bolj čokat in širokih, malo povešenih ramen. Njegova drža telesa je bila ponavadi nekoliko malomarna, vase pogreznjena. Med hojo se je držal malo naprej. Hodil je hitro, kadar je bil razburjen in hud, pa je skoraj tekel. Toda včasih se je spet premikal neskončno počasi, poklapano. Delal je majhne korake in pri hoji noge nekoliko »dričal« po tleh, tako da se je noga le nekoliko od tal privzdigovala. Do svojega tridesetega leta je bil zelo vitek, šele po tridesetem se je začel rediti, od štiridesetega leta naprej pa je postajal vse bolj obilen. Tako je imel s svojim krojačem kar naprej težave. Nekoč je o njem takole potožil: *»Z mojim krojačem pa imam pravi križ. Prej, ko sem bil suh, je venomer govoril: ‚Za tako vitkega gospoda je težko šivati.‘ Po tridesetem letu sem se začel rediti, s štiridesetimi leti sem se mu zdel že predebel, zdaj pa pravi: ‚Za tako zajetnega gospoda je težko napraviti obleko, ki bi se mu lepo prilegala.‘«*

Oblačil se je pesnik tako kot drugi in se ravnal po tedanji šegi. Poleti je hodil v črnem fraku, ki so mu takrat rekli tudi kveker, in s cilindrom na glavi. Za »ta lepo« je imel zmeraj črno obleko, drugače pa temno sive ali zelenkaste barve. Svetle obleke ni nosil nikoli. Pozimi je nosil suknjo, ki mu je segala komaj do kolen, dalje ne. Ovratnik

pri suknji je bil po takratni šegi širok. Na obeh straneh sta bila pri žepih suknje velika lacna (zaviha). Njegov telovnik (vêstija) je imel dve vrsti gumbov in je bil zapet do vratu. Kravato je nosil precej visoko, tako da mu srajce ni bilo nič videti. Zmeraj je bila črna in na zgornjem robu precej ponošena. Nosil je dolge hlače in bil obut v škornje. Na glavi je skoraj zmerom nosil cilinder, ki je bil večkrat malo potlačen. Za vsakdanje dni je imel tudi čepico s ščitkom.

Čeprav je bil pesnik kmečkega rodu, je imel majhne noge in zelo lepe roke. Vsa njegova zunanost je dajala vtis pravega Gorenjca, ki mu je mestno gizdalinstvo tuje. Na vsakogar, kdor se je z njim družil, je napravil Prešeren prijeten vtis.

Kako je pesnik govoril

Med sorodniki, prijatelji in znanci je Prešeren veljal za prijaznega, skromnega, tihega in predvsem zelo redkobe-sednega človeka. Poglejmo, kaj so o njegovi govorici povedale sestra Lenka, nečakinja Marijana Grom, gostilničarka Ivana Wohlmüt Sadnikar, Betty Kogl, hčerka »krofaste« Metke Podboj, in Luiza Pesjakova.

Lenka Prešeren: »Za govorjenje je imel doktor razumen glas. Če je kmečkim ljudem kaj razlagal, je govoril zelo razločno, strašno zastopno; kakor da bi pridigal, in pa glasno. In prav tako razločno, če je diktiral svojemu pisarju... Kadar je kaj zapovedoval, je govoril počasi. Sicer je pa govoril srednje počasi... Lep glas je imel doktor... Srednje debelo je govoril, ne debelo... Kadar je bral kako pesem, ali svojo ali drugega, je bilo v glasu podobno, kakor če poje zvonec.«

Marijana Grom: »Mehko besedo so stric pesnik imeli, zastopno pa. Ne zelo glasno. Tako so narejali z ustmi, kakor tu pri nas pravimo, nekako šobo. O, jih imam dobro še v spominu. Le pri prvi besedi so naredili malo naprej z ustnicami in rekli večkrat ,eee', ali pa: ,eme, eme, ehem, ehem', potem je pa šlo gladko. Govorili pa so malo, zelo malo. Posmejali so se malokdaj.«

Ivana Wohlmüt Sadnikar: »Z nami dekleti je Prešeren govoril le slovensko. Pa njegovo govorjenje je bilo sila kratko. Saj ni skoraj nič govoril. Je le veliko mislil, pa malo govoril. Sploh tako malo govoril, da ni verjeti... Da bi se

bil vtaknil v kak daljši pogovor – to pa nikoli. Upognil se je, če smo mu me kaj pravile, in nam gledal v obraz. Poslušal je raje. Zdi se mi, da je hotel le mnenje drugih izvedeti, ker je najraje poslušal... Z ustnicami je zmeraj gibal, kakor bi nekaj žvečil ali celo jedel, ali kakor da bi bil s seboj govoril... Kadar je kaj pripovedoval, saj je bilo redko, je imel večidel pripognjeno glavo. Govoril je vedno počasi, pa ne z močnim glasom. Hitro nikoli, kakor bi vsako besedo premislil. Zato so bile tako kratke... Tega pa ne vem, če je imel lep glas. Prav močen njegov glas ni bil, tako srednji. Za petje ta glas ni mogel biti. Ni bil nič čist. Vedno bolj zamolkel. Ni jecljal, kakor so pravili. Le ker se je tako pripravljal in z glavo onegavil in otresal, je mogla nastati govorica, da jeclja.«

Betty Kogl: »Obraz njegov je bil inteligenčen, a dober govornik ni bil; navadno je tudi malo govoril. Prava posebnost pa je bila pri Prešernu, ki je rad kaj dvoumnega povedal, da se mu je to, kar je imel na jeziku, že prej na obrazu bralo: ustnice so se mu gibale, oko se mu je svetilo, ves obraz je prerokoval, da bi rad kaj povedal, pa se vpričo deklet ni prav upal, ker ni vedel, ali jim bodo njegove besede dopadle ali jih bodo mrzlo sprejele.«

Luiza Pesjakova: »Ravno tako še pomnim, kako se je on, ki je običajno bil redkobeseden, včasih hipno namuznil in prav trdno fini ustni tiščal vkupe, ali obenem je nabral globoko gubo sredi čela in vedela sem, zdaj bode čuti kaj šaljivega. In res sem se že smejala na vse grlo, ko je bila izpregovorjena prva beseda.«

K R A J N S K A

Z H B E L I Z A.

NA

S V I T L O B O D A L

M. K A S T E L I Z.

PERVE BUKVIZE.

V^o LJUBLJANI

NATIŠNIL JOSHEF BLASNIK.

1830.

Pesnik stalni gost v gostilni »Pri krofasti Metki«

V tistih letih, ko je bil France Prešeren koncipient (odvetniški pripravnik) pri odvetniku dr. Blažu Crobathu, je pogosto obiskoval bližnjo gostilno »Grič« in kasneje »Pekel« na nekdanjem Kongresnem trgu, katerih lastnica je bila ena najbolj znanih ljubljanskih gostilničark Metka Podboj. Menda ni bila preveč lepa, saj so ji pravili »krofasta Metka«, baje ni znala ne pisati ne brati, toda imela je vse račune v glavi in imenitno je ravnala z gosti. Pri »krofasti« Metki na Griču je v prvem nadstropju stanoval od 1828 do 1831 čbeličar Miha Kastelic, pri njem pa od 1828 do 1829 kot podnajemnik France Prešeren. Prešeren je bil pri Metki več kot gost, skoraj hišni prijatelj. Zaradi iskrivih domislic je postal središče gostilniške družbe v Peklu. Dokler ni bilo Prešerna, je vladalo v gostilni dolgočasno mrtvilo. Kadar je bil posebno dobre volje, je rad duhovito ponagajal Metkinim štirim hčeram, med katerimi mu je bila zlasti vseč najmlajša Jerica. Njej je baje posvetil pesmi Ukazi in K slovesu. Vendar mu »peklenska Jerica« ljubezni ni vračala in se je poročila z drugim.

Sloveča pritlična gostilna v Peklu je stala v jarku za nekdanjim mestnim obzidjem, kamor so morali gostje po lesenih stopnicah navzdol. V prostorni gostilniški sobi je bilo priljubljeno plesišče ljubljanske mladine. Ko so se Podbojevi preselili z Griča v Pekel, se je z njimi preselil tudi njihov stalni gost France Prešeren. Prvič je prišel v

Naslovna stran prvih bukvic Krajske čbelice iz l. 1830. V tem almanahu je Prešeren objavil vrsto prvih pesmi.

Pekel ravno neki petek in zagledal za bližnjo mizo gosta, ki se je mastil z mesom. Hudomušno se je obrnil proti krofasti krčmarici in ji zapretil:

*»Metka, Metka!
Ne spoštuješ petka,
si pustila Grič,
vzel te bo hudič.«*

Kako je pesnik praznoval svetega Martina

Nekdaj so imeli na Kranjskem v velikih časteh svetega Martina in ga praznovali s poedinami. Na njegov godovni dan so ljubitelji dobre vinske kapljice krščevali mošt za vino in si z njim obilno zalivali Martinovo gosko. Ta splošno priljubljeni ljudski običaj je bil močno všeč tudi pesniku Prešernu, zato je nekoč sklenil, da si bo bližajoče se Martinove slovesnosti to pot bolj natančno ogledal in tako vsaj za hip pozabil na dolgočasno službo pri dr. Crobathu. Ker je dobro poznal svojo mehko naravo in je vedel, da bo imel drugi dan malo »mačka«, svojemu nadvse uvidevnemu šefu pa ni želel povzročiti težav, si je pri njem prej izprosil dopust, da bi lahko sproščeno praznoval svetega Martina. Ko je prišel tretji dan po prazniku odvetnik Crobath v pisarno in pesnika še zmeraj ni bilo v službo, je vprašal mlajšega pisarja, kje je koncipient Prešeren. Ta se je skrivnostno namuznil in kratko odgovoril:

»I, gospod, pri Metki sedi.«

No, Crobath, ki se menda tudi ni branil vina, se je brž odpravil iskat Prešerna. Ko ga je nazadnje res našel pri Metki v Peklu za polno čašo, ga je vprašal:

»Kako da te ni že tri dni v pisarno?«

»Svetega Martina praznujem!« mu je odgovoril pesnik.

»Martin je samo eden, ti pa že tri dni praznuješ,« se je začudil odvetnik.

Pa se je pesnik hudomušno odrezal:

*»Predvčerajšnjim sem praznoval svetega Martina – papeža,
včeraj svetega Martina škofa, danes pa Martina Lutra!«*

Potem sta šef in njegov pomočnik ves dan in še dolgo v
noč skupaj praznovala pri Metki.

Moja mala kuharica

18. decembra 1842 se je Ani Jelovškovi in dr. Francetu Prešernu rodila druga hčerka Ernestina. Mati je veselo novico hitro sporočila pesniku, ki je res nemudoma prišel pogledat svojo drugorojenko. V sobo je stopil z besedami: *»Spet punčka! Kje pa jo imaš?«* Ker je bila tema, je mati hotela zaklicati, naj prinesejo luč, vendar pesnik tega ni pustil in je sam prižgal svečo. Novorojenko je dvignil iz postelje in jo nesel k luči, kjer jo je pazljivo odkril in ji pregledal vsak delček telesa, če je zdrav. Potem jo je ves zadovoljen položil spet materi v naročje in dejal: *»To bo moja mala kuharica. Škoda, da ni prišla na svet že pred desetimi leti. Ne daj mi otroka v rejo, jaz bom že skrbel za vaju, nekaj pa lahko tudi ti postoriš.«* Ko si je od veselja nekoliko opomogel, je vprašal mlado mater: *»Kako bo ime dami?«* *»Ernestina,«* mu je odgovorila Ana. *»Saj to je vendar nemško ime!«* se je začudil pesnik. *»Kako pa naj bi ji potem bilo ime?«* *»Svoje otroke lahko krstiš, kakor hočeš!«* se je nazadnje sprijaznil. Poslej je pesnik klical hčerkico Tinka in tudi doma so jo tako klicali.

Mati je morala Tinko pogosto pripeljati v Prešernovo stanovanje, kjer mu je gospodinjala sestra Katra. Tej je zmeraj naročil, naj napeče sladic, ker je imel prav posebno veselje, če je lahko Tinki sam dajal pecivo. Menil je, da doma spečeno pecivo pomeni hčerki več kot kupljeno pri slaščičarju.

»Ti mala moja, boš prišla k meni za kuharico, mama pa

naj s svojim pokakanim fantom ostane v Ljubljani!« je dejal Prešeren mali Tinki, ko je leta 1847 nekoč spet obiskal Ano in otroka. Petletno Tinko je vzel v naročje in ji z nepopisno ljubeznijo dolgo gledal v oči. Nikoli več ga kasneje niso videli tako veselega in srečnega. Pri Tinki mu je še posebej ugajala njena resnost, ki pa so jo drugi grajali. S hčerkico je ravnal, ko da bi bila iz krhkega porcelana. Tako previdno in narahlo jo je zmeraj prijel, kot bi se bal, da se mu bo zdaj zdaj zdrobila.

Ko je Prešeren nekega dne spet ljubeče in pazljivo opazoval svojo Tinko, je kar na lepem rekel materi Ani: *»Tvojo hčer bom sam vzgajal, sam bom pazil nanjo. Dekle mora biti vzgojeno z ljubeznijo, da dobi zaupanje do staršev.«* A mala Tinka ni imela niti sedem let, ko je njen oče umrl. Vse življenje se ga je spominjala z iskreno ljubeznijo in o njem v jeseni svojega življenja napisala obširne in dragocene spomine.

Pesnik je bil zelo radodaren

Večjega premoženja pesnik Prešeren ni nikoli imel. Kako neki bi ga tudi imel, ko pa se mu denarja prav nič ni zdelo škoda. Zanj je imel denar vrednost samo takrat, kadar ga ni imel. To njegovo lastnost je mati že zgodaj opazila, zato mu je nekoč tudi rekla: *»Ti, France, h kaki kasi ne smeš priti. Denarja ti veliko nucaš. Zate bi bilo pri kasi faljeno.«*

Posebno za revne ljudi je bil Prešeren prava duša. To so vedeli reveži v bližnji in daljni okolici, zato so hodili kar naprej k njemu, nekateri celo po večkrat na dan. Če je imel dve suknji ali dva para škornjev in je videl reveža, ki jih ni imel, ga je brž oblekel ali obul.

Ko je tako nekoč v Kranju nek berač istega dne že drugič zavil v Prešernovo stanovanje vbogajme prosit, ga je sestra Katra, ki je bila ves čas pesnikova gospodinja, vsa jezna pognala čez hišni prag. Prešeren je bil takrat ravno v svoji pisarnici. Kakor hitro pa je zaslišal, kaj se dogaja pred vrati, je skočil ven in se zadrhl na Katro: *»Še enkrat se mi predrzni kakega reveža spoditi!«* Potem je poklical berača nazaj, mu daroval krajcar in rekel: *»Na, pa veš, da imaš vsak dan dvakrat priti.«*

Še posebej bi morale biti po njegovem do revežev darežljive noseče ženske in zanje imeti zmeraj v žepu nekaj drobiža. Njihovi otroci se potem rodijo dobrega srca, pa tudi svojih staršev nikoli ne zapustijo in ne pozabijo.

Doktor fig

Doktor France Prešeren je bil velik ljubitelj otrok. V Kranju je imel zanje zmeraj pripravljen rdeč usnjen mošnjiček s krajcarji in polne žepe sladkih fig, zato so ga klicali kar »Doktor fig«.

Kadar so se otroci igrali »nacionalno gardo«, jim je kupil boben, čake, lesene puške in sablje. Če jim je pa še manjkalo to in ono, so ga čakali, ko je šel opoldne iz pisarne, ter ga še »nafehtali« za potrební drobiž.

Drugič spet, ko je bil posebno dobre volje, je Prešeren povabil otroke na kosilo. Počakal jih je, ko so šli v šolo, in jim naročil: »*Po šoli pridite k Puščavniku!*« To je bila gostilna sredi mesta. Tam jih je nagajivo opazoval, kdo bo hitreje jedel, in se jim medtem prísrčno smejal.

Nekega večera je povabil kar dvajset do petindvajset desetletnih dečkov k »Šravfarju« nasproti svoje pisarne na dobro večerjo. Pri »Šravfarju« so imeli gostilno in pekarijo. Kupil jim je tudi svečice, ki so jih v pekariji prižgali in postavili na velike žeblje, na katere so peki dajali deske s pravkar narejenimi žemljami, kifeljci in drugim, da je vse to vzhajalo, preden so jih dali v pečico. Večerjali so ti otroci torej ob lepi razsvetljavi in se potem po svoje zabavali dr. Prešernu v veliko veselje.

Pa denar je metal otrokom po ulici in pri tem pazil, kdo ga bo hitreje pobral. Otroci so ga napeto gledali, kam bo vrgel, na desno ali na levo. Prešeren pa je krajcarje vrgel prav predse. Take reči so ga veselile, da se je od časa do časa vsaj malo nasmejal.

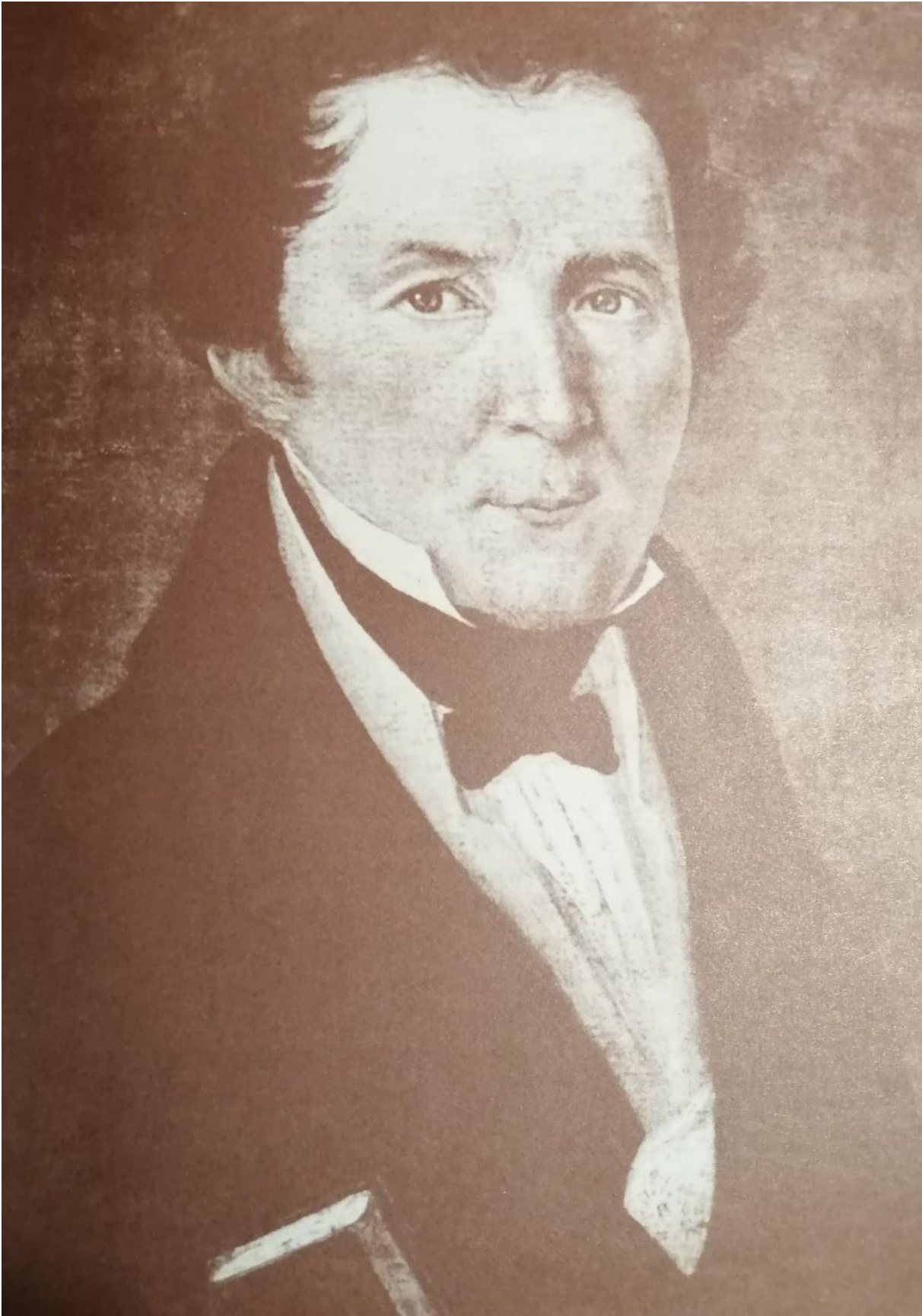

Pesnikov najboljši prijatelj *Matija Čop*

Med prijetnim kramljanjem je Ana Jelovškova nekoč mimogrede vprašala Prešerna o nekem človeku, ali je njegov prijatelj. To nepričakovano vprašanje je pesnika očitno globlje vznemirilo, ker se je v hipu nenavadno zresnil in ji z žalostnim glasom odgovoril: »Ljubi otrok, jaz nimam prijateljev. Znanca že, toda ti niso moji prijatelji.« Pozneje se je pokazalo, kako prav je imel. Prava njegova prijatelja sta bila samo Matija Čop in Andrej Smole.

Matija Čop je bil najbolj izobražen Slovenec svoje dobe. Odlično je poznal skoraj vse evropske književnosti, saj je prebiral knjige v osemnajstih jezikih. Svoje bogato znanje je kot profesor na Reki, v Lvovu in Ljubljani nesebično posredoval mladini, med pogovori v ljubljanski licejski knjižnici pa tudi prijatelju Francetu Prešernu. Kljub izjemnemu znanju je zelo malo pisal.

Matija Čop in tri leta mlajši France Prešeren sta se spoznala že med študijem in tedaj skupaj preživela mnogo brezskrbnih počitniških dni. V zrelih in najbolj ustvarjalnih letih sta se moža veliko pogovarjala o starejših in sodobnih evropskih književnostih, o poeziji in pesniških oblikah, ki jih dotlej slovenski pesniki še niso poznali, o domači umetni poeziji in slovenskem knjižnem jeziku, o novih slovstvenih načrtih, ki naj bi spodbudili našo ustvarjalnost, a tudi o drugih čisto vsakdanjih človeških rečeh. Ugledni znanstvenik in priznani umetnik sta drug na drugega vpli-

vala nadvse ustvarjalno. Čop je bil duhovni pobudnik pesniškega almanaha Kranjska čbelica (do njegove smrti so izšle štiri »bukvice« – 1830, 1831, 1832, 1833; pete in zadnje so izšle šele leta 1848) in ga v stiski tudi pogumno branil pred dunajskim cenzorjem Jernejem Kopitarjem in pred ljubljanskim revizorjem Pavškom. Prešeren pa je bil ves čas najuglednejši sodelavec in je v Kranjski čbelici objavil vrsto umetniško dovršenih pesmi, zaradi katerih je almanah zbudil veliko pozornost tudi pri drugih slovanskih ljubiteljih umetne poezije.

Dokler je živel Matija Čop, Prešeren ni iskal druge družbe. Redno sta se sestajala skoraj vsak večer v licejski knjižnici ali v pesnikovem stanovanju. Sestra Katra je pozneje pripovedovala, da je bilo ob teh snidenjih zmeraj prav prijetno, ker je bil Čop zelo prijaznega vedenja. Na žalost je kruta usoda njuno prijateljstvo mnogo prezgodaj neusmiljeno prekinila. Komaj osemintridesetletni Matija Čop je namreč 6. julija 1835 v Savi pri Tomačevem nesrečno utonil.

Ko je Prešeren zvedel žalostno novico o Čopovi smrti, je brž pohitel v bolnišnico, kjer je ležalo njegovo truplo. Zgrudil se je ob mrtvem prijatelju, mu poljubljal obraz in jokal kot otrok. Nikakor si ni mogel odpustiti, ker se ni odzval prijateljevemu popoldanskemu vabilu na kopanje, saj je bil prepričan, da bi ga rešil iz vode. Sestra Katra pa je kljub žalosti doma rekla: »*To je dobro, da France ni šel. Za njim bi bil v vodo skočil. Imel ga je strašno rad. Plavati nista znala ne doktor ne Čop. Utonila bi bila oba.*«

Čopova smrt je Prešerna pretresla v dno duše. Svojo neizmerno bolečino je izlil v pretresljivo žalostinko *Spo-minu Matije Čopa* in jo že 25. julija objavil v Ilirskem listu. Naslednje leto (1836) mu je posvetil sonet *Matiju Čopu* in ga postavil za uvod pesnitvi *Krst pri Savici*. Leta 1840 je

Prešeren zložil še za Čopov nagrobnik čudovito lep napis in z njim pravično ocenil duha in delo ter prezgodnjo smrt svojega velikega prijatelja in vodnika. Ob desetletnici Čopove smrti pa je prijatelju v spomin posvetil prvo slovensko alegijo *V spomin Matija Čopa*.

Andrej Smole, najzanimivejši tovariš pesnikovih brezskrbnih ur

Največ brezskrbnih ur je Prešeren preživel skupaj z Andrejem Smoletom. Njega je imel poleg Matija Čopa najrajši. Tudi Smole je bil zelo izobražen, saj je znal več jezikov in je prevajal iz angleščine, zbiral slovenske ljudske pesmi ter se sploh močno zanimal za domače in tuje slovo. Ker je bil razen tega še zmeraj vesel in dobrega srca, je bolj vase zaprti pesnik pogosto iskal njegovo družbo. Kot študenta sta med počitnicami obiskovala ljubljanske gostilne in se najrajši ustavljala pri Zaliki Dolenčevi na Karlovški cesti. Ko pa je bil kasneje Andrej Smole lastnik gradu Prežek pod Gorjanci, ga je tam nekajkrat obiskal tudi Prešeren. Janez Trdina pripoveduje, da sta imela s Smoletom direndaj, da nikoli takega. Menda je šampanjec tekel curkoma. Ko se jima je pridružil še turnski grof, pesnik Anastazij Grün, se je začela prava črna vojska. Hrum in šum razposajenih gospodov se je razlegal cele dni in noči, da so okoliški ljudje govorili: »*Takih norcev grad še ni videl.*« A to so bili le izjemno redki veseli trenutki v Prešernovem življenju.

Smoletovi starši so bili bogati. Oče je trgoval z žitom in bil gostilničar pri »Figovcu«, Andrej, ki je menda študiral istočasno s Prešernom, je bil materin ljubljencek. Zmeraj ga je bogato zalagala z denarjem, zato si zaradi denarja nikoli ni belil glave. V mladeniških letih se je veseli Andrej

nesrečno zagledal v »glažovnato princeso«, ljubljansko lepotico Fino Češkovo. Ko pa se je Fina poročila z graščakom na Fužinah, je Smole izgubil vso razsodnost ter se predal najrazsipnejšemu veseljačenju. Da bi Fino pozabil, se je začel družiti z lahkomišno ljubljansko meščanko Marijo Rudolfovo. Ravno tedaj pa se je nekaj zapletel z Metternichovo oblastjo in grozil mu je celo zapor. Zato je neke noči pobegnil prek Trsta na tuje. Dekle je ob slovesu priporočil svoji materi. Plemenita žena se je res materinsko zavzela za sinovo ljubico in tudi za fantka, ki ga je dekle kmalu rodilo. A še preden se je Smole vrnil, je dekle odšlo z nekim častnikom, sina pa pustilo v Ljubljani. Smole se je čez nekaj let vrnil, vendar je v tujini napravil zdravje in premoženje. Ko še ni bil star niti štirideset let, so bili njegovi živci že tako načeti, da so se mu tresle roke in noge in ni mogel hoditi brez opore. 30. novembra 1840 je nena doma umrl v Prešernovem naročju.

Smrt dragega in zadnjega prijatelja je Prešerna močno potrla. S Smoletovo smrtjo je v njem ugasnilo veselje za mladostno tovarištvo.

Po smrti Andreja Smoleta njegov sin Andrej Rudolf ni imel nikogar, ki bi skrbel zanj. Ko se je učil trgovstva, je štirinajstletni vajenec nekoč zagrešil nepremišljeno dejanje. Čeprav bi bil malenkostno škodo lahko poravnal, ga je dal njegov varuh zapreti. Ko je za to precej pozno zvedel Prešeren, se je silno razburil in se z vso vnemo zavzel zanj. Poskrbel je, da so ga takoj izpustili. Po preselitvi v Kranj pa je Andreja Rudolfa vzela s sabo in fant je ostal pri Prešernu za pisarja vse do pesnikove smrti. Ani Jelovškovi je svoje ravnanje pojasnil z naslednjimi besedami: »Rudolf je nesrečen; njegov oče je mrtev, mati ga je zapustila, ko je bil še čisto majhen, sicer pa nima nikogar, ki bi skrbel zanj. In on je sin mojega prijatelja.«

Matevž Langus: Andrej Smole (Šubičeva kopija
Langusove slike iz l. 1885)

Julija Primic, Prešernova pesniška Lavra

V enem od svojih sonetov Prešeren pripoveduje, da se je ob nekem naključnem srečanju v začetku tridesetih let v njegovem srcu nepričakovano vnela ljubezen do sedemnajstletne Julije Primic, hčerke ljubljanskega trgovca Janeza Primca in njegove žene Julijane. To nežno dekle je v pesnikovem srcu prebudilo novo življenjsko upanje in tedaj so se mu začele porajati najnežnejše in najgloblje ljubezenske pesnitve, med njimi čudovite Gazele (1833) in mojstrsko spleten Sonetni venec (1834).

Julija je bila svetlolasa. Imela je modre oči, izredno lepo polt in rožnata lica pa majhno in drobno postavbo. Nesreča je hotela, da je držala eno ramo za spoznanje višje od druge. Po zgodnji očetovi smrti in smrti dvajsetletnega brata je nenadoma postala najbogatejša dedinja v Ljubljani. Mati, precej ošabna, pobožnjaška in preračunljiva ženska, je skrbno bdela nad njo in jo vzgajala po svojih strogih meščanskih načelih. Le redkokdaj sta šli skupaj v gledališče, na ples v kazino ali na obiske. K njima je pogosteje zahajalo le nekaj duhovnikov, ki so bili pri njiju v posebnih časteh. Sama Julija se je smela družiti samo z vrstniki iz uglednih družin. Takrat je rada pela, se šalila in smejala. Toda tudi to zabavo ji je mati dovoljevala le malokdaj. Tako si je Julija krajšala čas z branjem nemških knjig, a tudi pletla, vezla in šivala je rada.

Prešeren je svojo ljubezen do Julije dolgo časa nadvse skrbno skrival in je ni priznal niti najbližjim prijateljem. Vendar so ti kmalu opazili, kako najrajši zahaja na kraje, za katere je vedel, da hodi tja tudi ljubljeno dekle. V gledališču, na plesiščih in na vseh večjih ljubljanskih zbirališčih je iskalo pesnikovo oko vselej njo in če jo je odkril, se je ni mogel nagledati. V pogovoru s prijatelji je obračal besede tako, da je morala priti na vrsto tudi njegova Julija. Hvaliti je ni hotel, ker bi se tako preočitno izdal. Zato pa je čez njo zabavljaj brez konca in kraja, samo da se je govorilo o njej. Na listkih ji je skrivaj pošiljal nedolžne zbadljivke, a vselej tako napisane, da ni mogla biti preveč huda. Tako ji je na primer očital prevzetnost, trdosrčnost, neusmiljenost. Nadvse srdito pa je udrihal na takih papirčkih po njenih sovražnicah in tekmicah, pa tudi po vseh gospodičnih, ki so slovele, da so lepše od nje. Takim je očital grdo hojo, prevelika usta, škrbaste zobe, ploske prsi... Ti napisi so Juliji seveda ugajali. Ščasoma jih je nabrala kar za šopek ter jih skrbno čuvala, ob priložnostih pa jih je brala svojim znancem in znankam. S takimi zabavljicami se ji je pesnik gotovo prikupil, čeprav je vse kazalo, da ni bila vanj nikoli preveč zaljubljena.

Svojo iskreno ljubezen do Julije je Prešeren prvič javno razodel naslednje leto v Sonetnem vencu, ki ga je objavil v posebni prilogi k Ilirskemu listu 22. februarja 1834. Natisniti ga je dal v treh različnih oblikah, od katerih je najlepšo namenil Juliji in najbližjim prijateljem. S posebnim posvetilom – akrostihom PRIMICOVI JULJI ga je želel dati osemnajstletni izvoljenki kot vezilo za god.

Iz čisto osebnega nagiba, da bi ob praznovanju osrečil ljubljeno dekle ter ji v preprostem, a slikovitem jeziku razložil notranjo zvezo, ki jo čuti pesnik med ljubeznijo in

V LANGUSOVI
DELAVNICI

ustvarjanjem, je Prešeren napisal svojo najglobljo pesnitev v najbolj umetelni obliki, kar jih pozna literatura. Žal pa ne Julija in ne njena okolica nista bili sposobni dojeti pravo umetniško vrednost pesnitve in njenega čistega sporočila. Zato so se takoj po objavi Sonetnega venca začela v Julijini družbi širiti zlohota podtikanja, češ da je Prešernu pesnitev navdihnila predvsem misel na bogato doto Primčeve hčere. Hudobne govorice v ljubljanskih meščanskih krogih in krivične obsodbe Julijine matere so pesnika hudo prizadele. V novih sonetih je poskušal Juliji nadrobneje razložiti svoje čiste namene in žalost, ker ni pravilno razumela njej v čast zloženih poezij.

Veliko upanje, ki se je v Prešernu tako nepričakovano prebudilo in ga za lep čas popolnoma prevzelo ter napolnilo z novo življenjsko radostjo, je začelo postopoma plahneti in se spreminjati v grenko razočaranje. Vsi skriti upi pa so bili pokopani, ko se je Julija najprej zaročila in čez nekaj let tudi poročila z bogatim ljubljanskim prokuratorjevim sinom Jožefom Anzelmom pl. Scheuchenstuelom, s Prešernovim sošolcem, ki so mu v gimnaziji profesorji zmeraj neupravičeno prisojali prvo mesto.

Ana Jelovškova, mati pesnikovih otrok

Nekega dne je Prešeren, ki je bil tedaj v službi pri odvetniku dr. Blažu Crobathu, spremljal svojega šefa k uglednemu ljubljanskemu slikarju Matevžu Langusu. Ta je namreč ravno takrat portretiral Crobathova otroka Luizo in Evgena. V prijetni slikarjevi delavnici je med prijatelji brž stekel sproščen pogovor. Čez nekaj časa pa je mojster Langus kar na lepem prenehal risati, se obrnil proti pesniku in ga na pol zares na pol za šalo vprašal:

»Gospod doktor, kdaj pa se boste dali portretirati? Vaš portret utegne biti nekoč zelo iskan.«

Prešeren ga je najprej izpod čela pisano pogledal, potem prostodušno zamahnil z roko in mu obešenjaško odgovoril:

»Ko se bom oženil. Za zdaj pa še nimam neveste. Najprej si moram kakšno poiskati, kakšno čedno hišno, s frajlami pa ne maram imeti opravkov.«

Ko je to slišal Crobath, je v hipu oživel in prijatelju svetoval:

»Pa si vzemi mojo kratkokrilko.« To ime je dal Crobath Ani Jelovškovi, ki je pred kratkim prišla v njegovo družino za pestunjo. Stara je bila komaj trinajst let, a ravno takrat v najbolj bohotni rasti, zato so ji bile vse obleke prekratke.

»Kdo pa je ta?« je vprašal Langus.

»No, guvernanta mojega fantka vendar: kaj vi, ki ste slikar, še tudi niste opazili tega dekleta? To ste mi moški!

Če bi ne bil oženjen, bi dekletu prihranil zase,« se je razvnel Crobath.

Po tem pogovoru pri slikarju Langusu se je začel Prešeren res zanimati za Crobathovo prikupno služkinjo Neti, kakor so klicali Ano Jelovškovo. Ko je vsako jutro ob devetih prišel pozdravit Crobathovo gospo, je zmeraj povedal kaj šaljivega tudi Ani in mimogrede podražil njenega varovanca Evgenčka. Ana in pesnik sta hitro postala prijatelja.

Kmalu pa je morala Ana Jelovškova zapustiti Crobathovo družino. Šla je domov, potem pa k nekemu krojaču, da bi se naučila šivati. S Prešernom se kar nekaj mesecev nista videla. Ko sta že skoraj pozabila drug na drugega, sta se nekega dne po naključju srečala in odtlej sta se pogosteje videvala.

V naslednjih letih so se med njima spletle globlje vezi. Sad njune iskrene ljubezni so bili trije otroci. Najprej se jima je rodila hčerka Rezika (1839), ki pa je že čez nekaj mesecev umrla. Dne 18. decembra 1842 se je rodila hčerka Ernestina. Tretji otrok je bil sin Francelj. Bil je zelo lep, svetlolas fantič in materin ljubljencek.

Pesnik je hudo trpel, ker tako dolgo ni dobil samostojne službe in zaradi slabih gmotnih razmer ni mogel živeti z družino. Ano in otroka je sicer pogosto obiskoval in skrbel zanje, vendar se je čutil zelo osamljenega. Velikokrat je žalosten vzkliknil: *»Če bi bil čevljar, ne bi potreboval nič drugega kot orodje in trinožnik, pa bi lahko delal in imel svoje otroke pri sebi, lahko bi jih sam vzgajal, zdaj pa jih moram dajati v rejo tujim ljudem.«*

Tudi med boleznijo je pesnika najbolj skrbelo, kako bosta po njegovi smrti živela otroka. Ko ga je nekoč sredi poletja bolezen huje prizadela in je moral ostati v bolniški

postelji, je zaskrbljeno in jokajočo Ano takole tolažil: *»Zdaj mi je že bolje, kmalu bom okreval. Ne joči, saj še živim; a če bi se vendarle zgodilo, da bi umrl, preden bodo otroci preskrbljeni, upam, da moji otroci ne bodo zapuščeni. Šele po smrti bo moj narod spoznal, kaj sem zanj storil. – Ko bom mrtev, boš tudi ti vedela, kdo sem bil – moji otroci ne bodo zapuščene reve!«*

Pesnikova tiha želja se ni izpolnila. Po njegovi smrti je živela družina v veliki revščini. Oče je sicer otroka imenoval za svoja dediča, ni jima pa imel kaj zapustiti. Navezana sta bila le na delo materinih rok.

Oktobra 1850 je pričela Ernestina obiskovati uršulinsko šolo. Bila je pridna in nadarjena učenka. Toda čeprav bi se bila rada šolala še naprej, jo je mati že po štirih letih vzela iz šole. Dne 17. avgusta 1855 je za grižo umrl slabotni brat Francelj. To je bil velik udarec za mater, ki je že od nekdaj posvečala večjo ljubezen sinu, medtem ko sta si ostali z Ernestino vse življenje tuji. Po sinovi smrti je šla mati Ana spet služiti v Trst. Trinajstletna Ernestina pa je ostala sama v Ljubljani, kjer je bila v začetku za pestunjo. Pozneje se je učila šivati s podporo svojega strica, ki si je od ust pritrgal, da je lahko jedla enkrat na dan.

Leta 1856 je Ernestina sledila materi v Trst, deset let pozneje pa sta se preselili na Dunaj in se ves čas preživljali s šivanjem. Ko je Ana Jelovškova 1875. na Dunaju umrla, se je čutila Ernestina čisto osamljena. Zbolela je in morala je v bolnišnico. Brž ko si je nekoliko opomogla, se je spomladi 1877 za stalno naselila v domovini. V Ljubljani je šivala belo perilo, dokler ji niso do kraja opešale oči. Tik pred smrtjo so jo slepo prepeljali v jubilejno ubožnico. Tu je umrla na Prešernov rojstni dan, 3. decembra 1917.

Pesnikova bolezen in smrt

Sredi leta 1846 je bil petinštiridesetletni France Prešeren po šestih prošnjah le imenovan za deželnega odvetnika v Kranju in je tako postal nazadnje samostojen. Tja se je preselil konec septembra ali v začetku oktobra s sestro Katro in z mladim pisarjem Andrejem Rudolfom, sinom pokojnega prijatelja Andreja Smoleta. Grenko slovo od Ljubljane, kjer je v vseh letih bivanja doživljal najbolj srečne trenutke in najvišje ustvarjalne vzpone, mu je blažila misel na neodvisnost in na skorajšnji izid Poezij, ki so jih takrat že tiskali v Blaznikovi tiskarni.

Brž ko je odprl v Kranju svojo odvetniško pisarno, je že imel toliko dela, da ga je zmožel le z dvema pisarjema. Ljudje iz bližnje in daljne okolice so namreč hitro ugotovili, da je zelo spreten in izkušen pravnik, ki zna vedno prav svetovati in uspešno posredovati, da je pošten, pravičen in prav nič oderuški, saj za manjše pravne usluge pogosto sploh ni zahteval plačila, revne kmete pa je pred oblastmi zastopal celo brezplačno. Krivičnih pravnih sploh ni hotel sprejemati. Zaradi teh lastnosti je bil Prešeren v Kranju v vsakršni družbi dobrodošel in priljubljen med meščani, pri kmetih, bajtarjih, pri beračih in otrocih.

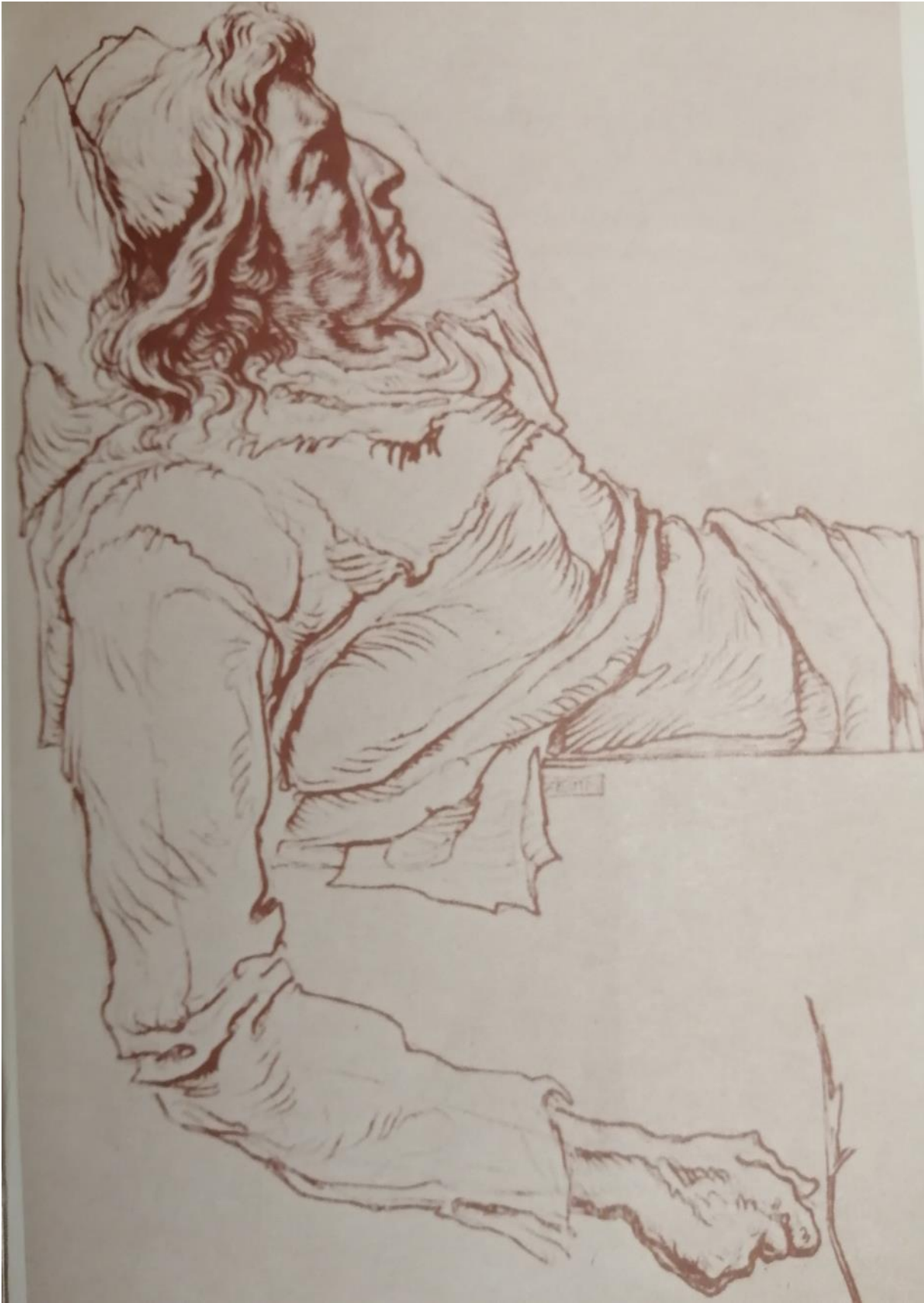
Prvi dve leti je šlo Prešernu v Kranju prav dobro. Veliko je delal in uspešno reševal pravde. Kmalu je odplačal dolgove zaradi selitve in Ani Jelovškovi večkrat poslal v Ljubljano denar za otroka. Nekajkrat jih je tudi obiskal in

se vsakokrat poslovil z obljubo, da bo prihodnjič prišel po svojo »malo kuharico« – hčerko Ernestino.

Leta 1848 pa Prešernu ni šlo več dobro. Septembra je prišel zadnjič v Ljubljano obiskat svoja otroka in njuno mater. Prinesel jim je nekaj denarja, ki pa si ga je moral že sposoditi od svoje tete Lenčice. Zaradi bolezni je bil telesno in duševno tako spremenjen, da so ga komaj prepoznali. Ob žalostnem slovesu je dal vsakemu otroku po eno srebrno dvajsetico. To je bilo zadnje darilo iz očetovih rok.

V naslednjih mesecih se je Prešernovo zdravje naglo slabšalo. Od začetka novembra ni šel več iz sobe. Zaradi vodenice je trpel hude bolečine in na postelji ni mogel več ne sedeti ne ležati. Iz dneva v dan je postajal vse bolj utrujen. Roke in noge so mu začele otekati. Dihal je vedno težje. Tudi pisati ni mogel več. Na pol leže, na pol sede je iz postelje narekoval svojemu pisarju. Le podpisal se je še lahko na pravne akte, a še to s skrajnim naporom. Zdravnik Pirc mu je s punktiranjem kar trikrat odtočil vodo. V decembru je popolnoma obležal in zdravniki so obupali nad njim. Zadnje tedne je čisto oslabel, vendar ni bil prav nič »cagav« in do zadnjega dne ni verjel, da za njegovo zdravje ni več nobenega upanja. Dva dni pred smrtjo, 6. februarja, je še poklical tri kranjske meščane ter jim narekoval svojo oporoko, ki se je glasila takole:

»Ker me neka oseba stalno nadleguje, naj že napravim svojo oporoko, to zdaj storim. Premoženja tako in tako nimam nobenega, če pa že kaj ostane za menoj, naj to pripade mojima otrokoma, ki ju imam z neko Jelovškovo iz Ljubljane. Sobno opravo in posteljnino dobi moja sestra Katarina Prešeren. Ostalo sorodstvo nima kaj zahtevati. – Tudi moja zlata žepna ura naj pripade mojima otrokoma. –

Če pa si bom glede poslednje volje še kaj premislil, bom spet poslal po vas.«

V četrtek, 7. februarja, je bilo Prešernu posebno slabo. Huda slabost je trajala vso noč do jutra, 8. februarja 1849, ko je malo pred osmo uro vzdihnil: »*Vzdignite me, zadušiti me hoče!*« To so bile pesnikove poslednje besede. Potem je tiho umrl.

Pesnikov pogreb

Takoj po Prešernovi smrti je sodnik Konšek zapečatil njegovo stanovanje, Konrad Lokar, načelnik kranjske narodne straže, katere član je bil tudi pesnik, pa je poslal posebnega poslanca v Ljubljano in ob desetih dopoldne so se iz zvonikov ljubljanskih cerkva oglasili navčki, oznanjujoč prestolnemu mestu žalostno novico, da je slovenska dežela izgubila svojega največjega pesnika. Istega dne je drugi sel s pismom dekana Dagarina stopil v preprosto sobo skromne predmestne hiše. Mlada mati Ana Jelovškova, ki je ravno takrat opravljala neko utrudljivo delo, je ob njegovem prihodu smrtno prebledela, medtem ko sta se njena nič hudega sluteča otroka, šestletna Ernestina in nekaj let mlajši bratec Francelj, veselo in brezskrbno igrala. S tresočimi rokami je Ana nazadnje ponujeno pismo odprla, ga v duševni stiski z očmi le bežno preletela in nato dolgo negibno strmela vanj. Potem pa sta jo kot strela z jasnega prešinili neznosna bolečina in kruto spoznanje, da sta njena otroka za zmeraj izgubila svojega očeta in rednika. »*Doktor Prešeren je na smrtni postelji priznal svoja otroka in mirno umrl,*« tako je končal Dagarin svoje pismo, ki ga je prinesel sel.

Drugi dan so po Ljubljani delili osmrtnico, ki jo je hitro in lično natisnil tiskar Jožef Blaznik. To je bila druga osmrtnica v slovenskem jeziku. Prvo je osem let poprej naredil Prešeren prijatelju Andreju Smoletu. Glasila se je takole:

»Slovenskimu druŕstvu v Ljubljani je dal gospod vodja narodne straŕe v Krajnji ŕalostni prigodek na znanje, de je pravice in c. k. pravdosrednik v Krajnji, 8. dan tega mesca ob osmih dopoldne, po dolgi bolezni in previden z zakramenti umerl. – Pogreb bo v saboto, 10. dan tega mesca, ob desetih dopoldne. – Slavnimu moŕu poslednjo ŕast skazati, povabi slovensko druŕstvo prijatle in znance rajnciga, vse ude slovenskiga druŕtva, in sploh vse domorodce, naj pridejo v saboto v Krajnj k pogrebu. V Ljubljani 8. dan sveĕana 1849.«

V soboto 10. februarja je bil sonĕen, a izredno mrzel dan. Pogrebni obred, ki ga je vodil sam kranjski dekan Joŕef Dagarin, je potekal nadvse slovesno. Œe ob osmi uri zjutraj so mrtvega Preŕerna najprej prenesli v ŕupnijsko cerkev, kjer je imel dekan veliko maŕo s sedmimi duhovniki. Ko so nato po pogrebnih molitvah pesnika prinesli iz cerkve, je bilo na trgu vse polno ljudi, do koder je segel pogled. V sprevodu so nosili pesnika njegovi tovariŕi kranjski narodni straŕniki v paradnih oblekah. Ob krsti so hodili v vrsti ŕtudentje ljubljanske akademske legije. Po dva in dva sta mu tudi ves ŕas, ko je Preŕeren leŕal na mrtvaŕkem odru, kot ŕastna straŕnika stala ob straneh. Za njimi so se zvrstili pesnikovi sorodniki, ŕtevilni Vrbnjani in mnoŕica domoljubov iz Ljubljane, Radovljice, Trŕiĕa in sploh z vseh koncev Gorenjske. Ob ŕalnih zvokih godbe kranjske narodne garde so pesnika poĕasi pospremili skozi mesto do kranjskega starega pokopaliŕĕa, kjer so ga ob desetih pokopali tik ob pokopaliŕkem zidu, desno od vhoda.

Po konĕanem pogrebu so se ob dvanajsti uri pogrebci zbrali v gostilni Pri stari poŕti. Domaĕin Buĕar je na pogrebŕĕini recitiral sonet o Vrbi in se ob zadnjih stihih

razjokal. Navzoči so nato vstali, trčili s kozarci in izpili do dna v Prešernov spomin.

Tri leta po pesnikovi smrti, 3. julija 1852, so Slovenci Prešernu slovesno postavili lep nagrobni spomenik. Načrt zanj je naredil arhitekt Dolenc, izdelal pa ga je kipar Toman. Ker pa je tako velik spomenik terjal uglednejši prostor na pokopališču, so pesnika še pred postavitvijo nagrobnika med 12. in 24. junijem 1852 prekopali in ga položili v nov grob ob srednji pokopališki poti, kjer počiva še danes.

Na sprednji strani spomenika so pod zlato liro napisane besede

DR. FRANCE PREŠIREN,
rojen v Verbi 3. decemb. 1800.
umerl v Krajnji 8. februarja 1849.

Nekoliko nižje:

Ena se Tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.

Na nasprotni strani pa je pod zlatim vencem napisano:

V pesmih neumerlimu
postavili častitelji njegovi 1852

Usoda Prešernove literarne zapuščine

Poglavitna pozornost sorodnikov in najvidnejših predstavnikov takratnega kranjskega in ljubljanskega kulturnega življenja je bila ob smrti pesnika Franceta Prešerna usmerjena predvsem k zunanjim pogrebnim manifestacijam, prave vrednosti Prešernovega pesniškega duha se je zavedala samo peščica oboževalcev in zvestih prijateljev. Knjige in rokopisno literarno zapuščino so sorodniki izročili Jožefu Dagarinu, ki je bil med leti 1842 in 1850 župnik in dekan v Kranju in je Prešerna med boleznijo večkrat obiskal ter 10. februarja 1849 vodil njegov svečani pogreb. Ta je čez nekaj dni izročil rokopise dr. Janezu Bleiweisu. Vendar prešernoslovci vse do danes domnevajo, da je Dagarin izročil Bleiweisu samo neznamenit del tistega, kar je imel Prešeren ohranjenega med rokopisi, ker je bilo vse drugo verjetno tik pred njegovo smrtjo in v prvih dneh po njej uničeno. Usodno vlogo pri uničenju Prešernove zapuščine pripisujejo Jožefu Dagarinu, prav tako usodno pa je bilo tudi, da je ohranjeni »neznameniti del« prišel v roke ravno Bleiweisu. Bleiweis je ravnal s Prešernovo ostalino neodgovorno in jo je z veliko težavo mnogo kasneje (1.6.1876) poslal pesnikovi hčerki Ernestini, a si še tedaj pridržal iz nje del, ki je prišel na dan šele leta 1949.

Izmed mnogih pričevanj sodobnikov o Prešernovi literarni zapuščini si oglejmo tri.

Po vsem Kranjskem znani ranocelnik Tomaž Pirc je bil med pesnikovo boleznijo dostikrat pri njem. Franu Levcu

POEZIJE

Dóktorja

Francéta Prešérna.

Sim dólgo úpal in se bál,
Slovó sim úpu, stráhu dál;
Sercé je prážno, sréčno ní,
Nazáj si úp in stráh želi.

V LJUBLJANI.
Natisnil Józef Bláznik.

1847.

je kasneje pripovedoval tako: »Videl sem, da je zadnje tri dni, ko je Prešeren popolnoma onemogel in opešal, iz prve sobe sestra njegova Katra knjige in spise ven nosila in jih v kuhinji sežgala. Mislil sem si pač, da je to Dagarin ukazal, a moja dolžnost ni bila vtikati se v stvar, ki me nič brigala ni.«

Kranjski trgovec Viljem Killer je bil vse zadnje leto skoraj vsak večer s Prešernom Pri stari pošti ali v kaki drugi gostilni, zato je vedel o njem veliko povedati: »Prešeren je imel v svojem stanovanju predalnik s štirimi predali. V treh je hranil svoje knjige in spise v precejšnjem neredu. Tam notri so bili spravljene vsi njegovi rokopisi. Imel je to navado, da je vse pesmi, vse zabavljice, vse dobre dovtipe pisal na liste, četrto pole obsegajoče. Te je metal v tiste predale. In takih listov je bilo strašno veliko, kajti noben večer ni minil, da bi nam Prešeren ne bil kakšne pesmice v krčmo prinesel, ali pa v krčmi ne zložil in takoj zapisal. Bile so večji del zabavljice, včasih prav slane in polne perečega ognja, kajti Prešernu bile so kakor nikomur znane vse tajnosti kranjskega mesta; vse je vedel. Pisal je tudi vsak večer doma, zlasti če je bil nekoliko vinjen. Jaz sam sem bil večkrat pri njem. Bilo je 5. ali 6. februarja 1849. okoli 10. ure dopoldne. Pošiljal sem mu večkrat kaj dobrega iz svoje kuhinje in ta dan mu sam prinesem skledico vinske juhe. Dušilo ga je že tako v prsih, da je ni mogel piti. ‚Postavi na mizo, bom pozneje.‘ Meni se je jako mudilo domov. Grem. V kuhinji najdem Katro s polnim jerbasom spisov. Metala jih je na ogenj. ‚Za božjo voljo, Katra, kaj pa delate?‘ sem zavpil, ona pa: ‚I, gospod tehant so mi rekli, da naj tole požgem.‘ Prosil sem jo: ‚Tega pa ne! Nesite nazaj. Počakajte, prišel bom popoldne in pogledal, kaj je na papirjih!‘ A Katra se ne zmeni za moje besede ter le meče na ogenj.

Jaz bi se bil ruval z njo, a začujem Dagarinove stopinje; z njim se nisem maral sestati ter hitro odidem. Ko pridem popoldne, bilo je že vse požgano. Našel sem samo še dva zvezka drobnih pesmic, pisanih od Prešernove roke, nekaj njegovih, nekaj Vodnikovih. Tista dva zvezka spravim v svoji štacuni. Ko čez nekoliko dni pogledam, vidim, da so mi trgovski pomočniki enega popolnoma strgali, zavijaje v posamezne liste razni štacunski drobiž. Drugega sem dal prepisati gospe B., vrnila mi ga je, a zdaj sem ga nekam založil...«

Precej drugače pa je pripovedoval o nesrečnem požigu Prešernov prijatelj, njegov sosed kovač Franc Gogala: »*Da bi bil Dagarin ukazal sežgati tega kaj, kar je Prešeren pisal, to ni res. To so si ljudje pozneje izmislili. O Prešernovi smrti o tem ni nihče nič vedel. Slišal pa sem od tiskanih bukev, ker je več takih zapeljivih in zoper vero bukev Prešeren imel, da je Dagarin dal Prešernu svet: da je najbolje, naj jih sežge. Vprašali pa so ga tehant, če je pri volji, in je bil. In potem jih je sestra Katra, ki mu je gospodinjala, takoj na Prešernovem domu sežgala, tiste bukve.«*